

LICHAMELIJKE OPVOEDING

KONINKLIJKE VERENIGING VAN LERAREN LICHAMELIJKE OPVOEDING

jaargang 97 - nr. 7 - 5 JUNI 2009

Topic:
Leerplanprogrammering

**Juryrapport Sportiefste
school van Nederland**

KVLO vaak informatiebron

IRP-praktijk over vakwerkplan

Stiller sporten..? Het kan!

Voorkom:
**Hoofdpijn - vermoeidheid - oorsuizingen
stemproblemen en gehoorschade**

Acour **Lawaaibestrijding b.v.**

Bel: 0497-387005 of kijk op
www.stille-sportzaal.nl

info@acour.com
www.acour.com

Windesheim

Bij- en nascholing

Professionals op het gebied van bewegingsonderwijs, sport en bewegen of psychomotorische therapie en bewegingsagogie kunnen kiezen uit een ruim aanbod van bij- en nascholingscursussen op Windesheim in Zwolle. Kijk voor meer informatie op onze website, www.windesheim.nl ► Post-hbo en cursussen ► Sport en bewegen.

Meer informatie?

Neem contact op met het Windesheim Informatiecentrum, tel. (038) 4 699 699 of e-mail naar info@windesheim.nl.

het gebeurt op windesheim

TRENOMAT SCHEIDINGSWANDEN

De jongste generatie zaalscheidingen
Trenomat Acoustic®

- Geluidsreductie en geluidsabsorptie in alle zaaldelen door akoestisch wandmateriaal!
- Ook voor renovatie en verbeteren van de akoestiek in bestaande accommodaties!

TRENOMAT
DE GRAAF EN VAN STIJN BV

De Graaf en van Stijn BV
Postbus 32
2420 AA Nieuwkoop
Tel: (0172) 57 97 20
Fax: (0172) 57 26 70
www.trenomat.nl
info@trenomat.nl

Al 40 jaar gespecialiseerd in nieuwbouw & onderhoud

Groepsreizen voor scholen en bedrijven

Maatwerk
www.grevink.nl
in wintersport

klik op "aktie" voor de nieuwste aanbiedingen.
Verstuur uw offerteaanvraag via de homepage

Voor een offerte of brochure bel:

Tel: 0341-460180

Fax: 0341-431888

Email info@grevink.nl

GREVINK
reizen
wintersportreizen voor groepen!

Haal 2.11m lange ex-international "Ome Henk" Pieterse in huis en beleef de gaafste thema-clinics ooit, op muziek!

Ga voor meer informatie even naar zijn website
www.henkpieterse.com.

Vrijwel geen aanpassingen in het lesrooster nodig!

INHOUD

Praktijk

- 18** 'Droomprogramma' tweedefase / *Maarten Massink*

- 22** Schermen op school (3) / *Maître Ad van der Weg*

- 24** Handbal (3) / *Sebastiaan Platvoet en Wim Platvoet*

- 29** Softbal, keuzes en kansen (1) / *Michel Aussems*

Topic

Topic Leerplanprogrammering

De laatste jaren heeft het onderwijs diverse veranderingen ondergaan. Zowel in basis- als in voortgezet onderwijs zijn nieuwe kerndoelen geformuleerd. Ook de bovenbouw bleef niet gevrijwaard van veranderingen. Hoe zijn deze nu van invloed op de programmering en in hoeverre is het leerplan hierdoor aan aanpassing toe. In dit topic krijgt u een voorbeeld van samenwerking binnen een gemeente te zien waardoor op alle basisscholen met hetzelfde vakwerkplan wordt gewerkt, de invloed van je kijk op onderwijs op hoe je evalueert. De criteria in het voortgezet onderwijs en de te besteden tijd worden belicht. En in het praktijkdeel een voorbeeld van hoe je te werk kunt gaan in het VO.

- 06** Vakwerkplan bewegingsonderwijs gemeente Enschede / *Jeroen Bolster e.a.*

- 10** Evalueren binnen het vakwerkplan / *Hans Dijkhoff (red.)*

- 14** Onderwijstijd lichamelijke opvoeding in de bovenbouw / *Alien Zonnenberg*

- 18** 'Droomprogramma' tweedefase / *Maarten Massink*

Rubrieken

- 05** | Eerste pagina
- 13** | Afdelingen
- 32** | De IRP-praktijk
- 35** | Onderwijskundige zaken
- 36** | Schoolsport, Juryrapport Sportiefste school
- 44** | Column, Mery Graal
- 44** | Webredactie
- 45** | Scholing
- 46** | Laatste pagina

En verder

- 33** KVLO vaak informatiebron / *Hans Dijkhoff (red.)*

- 40** Wijsheid uit het Oosten / *Jan Kallenbach*

KVLO

webkring

Skiland organiseert al jaren de leukste en veiligste wintersportkampen voor scholen. Professioneel georganiseerd, betrokken bij de uitvoering, open in onze houding.

Nieuw: Skiland Basiskamp: wij regelen de basis, u de rest. **Vraag naar onze extra lage prijzen en mogelijkheden!**

De voordelen van een schoolskikamp met Skiland:

- Voordelige all-in prijzen voor skiën en snowboarden
- Goddiplomeerde skilararen
- Volpension accommodatie
- Uitdagende avondprogramma's
- Veilige begeleiding door ervaren Nederlandstalige CREW Members
- Prettige open sfeer, duidelijke communicatie
- Betrouwbaar en veilig, gecertificeerd door TÜV Nederland volgens de voorwaarden van VeBON

Skiland | www.skikamp.nl | 020 489 3818 | info@skikamp.nl

WWW.SKIKAMP.NL

SNOWBREAKS.NL

BY ROCKS 'N RIVERS

Schoolkampen in de sneeuw!

ROCKS 'N RIVERS LEDEBOERSTRAAT 68B, 5048 AD TILBURG, NEDERLAND
TEL: 013 4690460, FAX: 013 4690461, E-MAIL: INFO@ROCKS-N-RIVERS.NL
WEBSITE: WWW.ROCKS-N-RIVERS.NL

tours

Veel verzekeringsvoordeel voor KVLO leden!

Speciaal voor KVLO leden is er veel voordeel te halen op alle verzekeringspremies. Zo is er een exclusief KVLO-verzekeringspakket samengesteld voor alle schadeverzekeringen en er is ook een zeer voordelige ziektekostenverzekering. Minimaal 20% korting op de bruto schadeverzekeringspremie en nog 12% pakketkorting mogelijk!

Kijk snel op www.kvloverzekerings.nl voor alle informatie of bel 023 - 751 00 00.

www.kvloverzekerings.nl

KVLO verzekeringen is een samenwerking tussen Elswout AssurantieGroep en de KVLO

Perspectief op werk

EEERSTE PAGINA
DOOR GERT VAN DRIEL

Op 15 mei jl. heeft de 147e Openbare Jaarvergadering van de KVLO plaatsgevonden in Groningen. In het prachtige nieuwe stadion de Euroborg waren de kaderleden te gast bij afdeling De Noorder. Aanleiding was de viering van de 125e verjaardag van de afdeling, die daarmee behoort tot één van de oudste binnen de KVLO. Hoofdspreker was professor Micha de Winter hoogleraar pedagogiek aan de Universiteit van Utrecht. Hij sprak over de bijdrage die lichamelijke opvoeding kan leveren aan het opvoedingsklimaat van de school. De gymzaal als oefenplaats voor democratisch burgerschap. Een bijzonder hoogtepunt van deze voorjaarsvergadering was de uitreiking van een koninklijke onderscheiding aan collega Koos Meekers. De onderscheiding is toegekend voor het jarenlange vrijwilligerswerk van Koos Meekers, onder andere als penningmeester van afdeling De Noorder en als lid van de financiële commissie van de KVLO.

Met het passeren van de voorjaarsvergadering komen we in het laatste deel van dit cursusjaar voordat de zomervakantie haar intrede doet. Zoals in zoveel onderwijsorganisaties betekent dit dat de werkzaamheden van het lopende schooljaar worden afgerond en er voorbereidingen worden getroffen voor een nieuw schooljaar. Ook op veel scholen is deze fase inmiddels aangebroken. De tijd van eindexamens, sportdagen en schoolreisjes. Het betekent voor de collega's op een school dat voor het volgende cursusjaar opnieuw gesproken moet worden over

nieuwe plannen van de sectie of vakgroep, maar ook over het persoonlijk takenpakket en scholingsplannen in het nieuwe schooljaar. Zaken die vragen om de nodige aandacht en zorgvuldigheid. Een goede sfeer en overeenstemming tussen leiding en docenten op dit punt is een belangrijke voorwaarde voor plezier in het werk.

Heel bijzonder is deze periode voor de aspirantleden, die in het vierde jaar van hun opleiding, nu volop bezig zijn met de afronding daarvan, en die tegelijkertijd bezig zijn met het solliciteren naar een baan in het onderwijs. Een spannende stap die voor velen een nieuwe fase van hun leven inluidt.

Alhoewel veel banen niet via een officiële advertentie in een landelijk dagblad worden bemiddeld, kan ik mij toch niet aan de indruk onttrekken dat er tot op heden nog maar matig nieuwe functies worden aangeboden. Heeft ook het onderwijs last van de economische malaise?

In dit verband is het interessant om kennis te nemen van de resultaten van een kortgeleden afgerond onderzoek van bureau Kennispraktijk naar het arbeidsmarktperspectief van afgestudeerden van de hbo-sportinstituten (ALO's). Het Alodo (directeuren van de zes hbo-opleidingen voor bewegen en sport) en de KVLO hebben opdracht gegeven voor een onderzoek met als vraagstelling: 'Waar komen de afgestudeerden terecht en hoe sluiten de huidige opleidingsprogramma's aan op het werkveld?'

In oktober 2008 is een telefonische enquête afgenomen onder 729 afgestudeerden afkomstig uit de afstudeerjaren

2003/2004, 2005/2006 en 2006/2007.

Uit dit onderzoek blijkt dat tot op dit moment opleiding en werkveld zowel in kwalitatief als in kwantitatief opzicht goed op elkaar aansluiten. Van de afgestudeerden van een lerarenopleiding zoekt en vindt 80% een baan, 20% kiest voor een vervolgopleiding. Van degenen die gaan werken vindt 87% een baan in het onderwijs. Over de aansluiting van de opleiding op het werkveld is het merendeel tevreden tot zeer tevreden. De voorbereiding op het beroep kan nog worden verbeterd op het gebied van functioneren als lid van een docententeam en als lid van een vaksectie of beweegteam. Uit het gelijktijdig gehouden onderzoek onder werkgevers blijkt dat zij in de komende jaren, onder gelijkblijvende omstandigheden, verwachten dat er een overschot van afgestudeerde leraren bewegingsonderwijs zal ontstaan. Een overschot dat in de komende vijf jaar op kan lopen tot 15%. Zeker de mogelijkheid om in het kader van nieuw beleid aangesteld te kunnen worden als combinatiefunctionaris verdient hier de nodige aandacht.

We wensen de toekomstige collega's veel succes bij het afronden van de studie en het vinden van een passende functie.

COLOFON LICHAAMELIJKE OPVOEDING is een uitgave van de Koninklijke Vereniging van Leraren Lichamelijke Opvoeding (KVLO)

Redactie: Hans Dijkhoff (hoofdredacteur) Maarten Massink (praktijkredacteur) Jacqueline Tangelder (redactiemedewerkster) **Redactieraad:** Hilde Bax, Marianne van Bussel, Bert Boetes, Lars Borghouts, Frank Jacobs, Mark Jan Mulder, Chris Mooij, Jorg Radstake. **Redactieadres:** KVLO, Postbus 398, 3700 AJ Zeist, e-mail: redactie@kvlo.nl

Abonnement Lichamelijke Opvoeding: Jaarabonnement € 60,- (buitenland € 80,-) Losse nummers € 3,- (excl. verzendkosten)

Handelsadvertenties: Bureau Van Vliet BV, Passage 13-21, Postbus 20, 2040 AA Zandvoort, fax: 023 571 7680 e-mail: zandvoort@bureauvanvliet.com www.bureauvanvliet.com

Verschijningsdata 2009: 23 jan., 13 feb., 6 maart, 27 maart, 17 april, 15 mei, 5 juni, 3 juli, 21 aug., 11 sep., 25 sep., 2 okt., 23 okt., 13 nov., 4 dec. **Druk:** Drukkerij Giethoorn Ten Brink, Postbus 41, 7940 AA Meppel. Tel.: 052 285 5111. **Vormgeving:** FIZZ new media solutions, Stationsweg 44a, 7941 HC Meppel. Tel.: 052 224 6162. **DTP:** Marleen van Dokkumburg, Drukkerij Giethoorn Ten Brink. Aanbieding en plaatsing van teksten en foto's houdt tevens mogelijk gebruik op de KVLO-website in, uiteraard met vermelding van auteur en fotograaf. Overname van artikelen is alleen toegestaan met bronvermelding en na goedkeuring van de auteur. De redactie is verantwoordelijk voor de samenstelling. Niet alle artikelen behoeven de (volledige) instemming van de redactie te hebben. Mededelingen vanwege de vereniging en artikelen, die het beleid van de vereniging raken, zijn voor verantwoordelijkheid van het hoofdbestuur.

Dagelijks bestuur KVLO: G. van Driel, voorzitter - mw. drs. B. Zandstra, secretaris - mw M. G. van Bussel, penningmeester - H.K. Evers - e-mail: bestuur@kvlo.nl **Secretariaat**

Thomas Groepering: Drs F. Huijboom, P. Potterstraat 26, 5143 GX Waalwijk, tel.: 041 633 3022, e-mail: fred.huijboom@wxs.nl **Ledenadministratie:** abonnementen en personeelsadvertenties: KVLO, Postbus 398, 3700 AJ Zeist, fax: 030 691 2810, e-mail: ledenadm@kvlo.nl site: www.kvlo.nl. Opzeggingen dienen aangetekend te geschieden vóór 1 december van het lopende jaar (kandidaatleden vóór 1 augustus). De opzeggingen worden door de KVLO bevestigd. Contributie KVLO: zie de website of neem contact op met onze ledenadministratie

ISSN-nummer: 0024-2810 Telefoon: ledenadministratie 030 693 7676, algemeen 030 692 0847. Bezoekadres: Zinzendorfflaan 9. **De afdeling rechtspositie**

is bereikbaar maandag en dinsdag van 12.30 tot 16.30 uur en vrijdagmorgen van 9.30 tot 12.30 uur, 030 693 7678 e-mail: irp@kvlo.nl

Vakwerkplan bewegingsonderwijs gemeente Enschede

In het kader van dit topic laten we u graag een voorbeeld zien van hoe men in Enschede het heeft aangedurfd om een vakwerkplan te ontwikkelen dat schooloverstijgend is. Hiervoor hebben diverse partijen hun nek uitgestoken.

Door: Jeroen Bolster e.a.

Situatie gemeente Enschede

Midden jaren vijftig heeft de gemeente Enschede gekozen voor vakleerkrachten voor het bewegingsonderwijs in het primair onderwijs en speciaal basisonderwijs. In 1984 is er door de vakleerkrachten een vakwerkplan voor het bewegingsonderwijs voor de gemeente Enschede geschreven. Dit vakwerkplan is inmiddels verouderd en voldoet niet meer aan de huidige normen en de hedendaagse bewegingscultuur.

Het feit dat het vakwerkplan gedateerd is, heeft ertoe geleid dat er door de meeste scholen niet of nauwelijks meer gebruik van wordt gemaakt. De scholen werken nu met een eigen plan, een bestaande methode of zelfs zonder plan.

Op dit moment hebben de groepen 3 tot en met 8 twee lessen bewegingsonderwijs in de week, waarvan er op bijna alle scholen één les gegeven wordt door een vakleerkracht.

Binnen de groep van vakleerkrachten in Enschede heerst al jaren de behoefte aan een gedegen vakwerkplan voor het vak bewegingsonderwijs.

Belemmeringen voor een nieuw vakwerkplan (vwp)

Een nieuw vwp bewegingsonderwijs was een vaak wederkerend agendapunt tijdens de vergadering van het netwerk vakleerkrachten en het werd telkens doorgeschoven naar een volgende vergadering.

De drie belangrijkste redenen waarom we niet verder kwamen met het ontwikkelen van een nieuw vwp waren de drie verschillende schoolbesturen, de benodigde schrijftijd en de opzet van het vwp. Het op één lijn krijgen van de drie besturen in Enschede (VCO, Stg. KOE en Consent) was het eerste probleem. Het vwp moest ontwikkeld worden voor heel Enschede en overstijgt de drie besturen. Veel vakleerkrachten werken voor meerdere besturen.

Het tweede probleem was dat het schrijven van het vwp zoveel tijd kost dat we er voor gefaciliteerd moesten worden. Het was te omvangrijk om het in de niet-lesgebonden uren te ontwikkelen. En het derde probleem was dat we geen zicht hadden op een goede en gestructureerde opzet voor een vwp. We zijn geen schrijvers maar praktijkmensen.

Om het vwp van de grond te krijgen hebben we een uitgebreide

lobby gevoerd bij de drie besturen en hebben we een drietal presentaties aan de directies gegeven om ze te overtuigen van het belang en de meerwaarde van een nieuw vwp. Dit heeft geleid tot de gezamenlijke opdracht van de drie besturen voor het schrijven van een vwp bewegingsonderwijs voor de gemeente Enschede. De bij de besturen aangesloten scholen hebben een vast bedrag beschikbaar gesteld voor de ontwikkeling van het nieuwe vwp. Naast de drukkosten konden met dit bedrag vier vakleerkrachten 24 werkdagen worden gefaciliteerd. Vanuit het netwerk vakleerkrachten is een werkgroep van vier vakleerkrachten samengesteld die het plan mocht ontwikkelen.

Vanuit SLO kregen we specialistische ondersteuning. Zij hielpen ons in de beginfase bij het maken van de opzet en hebben ons begeleid tijdens de ontwikkeling van het vwp.

De opdracht

'Het ontwikkelen van een vwp bewegingsonderwijs voor alle basisscholen in Enschede'.

Een vwp bewegingsonderwijs voor alle basisscholen om 'op maat' het bewegingsonderwijs te kunnen aanbieden. Dat voldoet aan de huidige eisen van het vak bewegingsonderwijs en waarmee je een goede verantwoording kunt afleggen naar de onderwijsinspectie. Het moet te gebruiken zijn door de vakleerkrachten en de groepsleerkrachten, die daarbij ondersteuning krijgen van de vakleerkrachten.

Het vwp dient een raamwerk te worden waarvan iedereen binnen de Enschedese situatie gebruik kan maken, onafhankelijk van de accommodatie en situatie waarin het vak bewegingsonderwijs zich bevindt op de scholen.

Een methode met een eenduidige werkwijze die is afgestemd op de Enschedese situatie en met een doorgaande lijn in het bewegingsonderwijs van groep 1 t/m 8.

Een vwp op maat met aandacht voor zorgverbreding (motorische remedial teaching, kindertherapie, schoolarts en speciaal onderwijs) en gebruik makend van een eigen leerlingvolgsysteem Enschede. Tevens moet het aansluiten op de gemeentelijke sportactiviteiten.

Kortom, een kwaliteitsimpuls voor het bewegingsonderwijs in Enschede in de meest brede zin, die breed gedragen wordt door alle scholen.

Het tijdpad

Vanaf januari 2008 zijn we gestart met het ontwikkelen van het vwp bewegingsonderwijs.

Het schrijven van het vwp hebben we in zeven fases verdeeld.

- Fase 1 Ontwikkelen van uitgangspunten, doelstellingen, randvoorwaarden, tijdsverdeling over de leerlijnen en uitkiezen van passend(e) leerlingvolgsysteem(en).
- Fase 2 Feedback moment 1: terugkoppeling naar alle vakleerkrachten + bijstelling.

- Fase 3 Inhoudelijke invulling van de leerlijnen en de didactische werkwijzen.
- Fase 4 Feedback moment 2: terugkoppeling naar alle vakleerkrachten + bijstelling.
- Fase 5 Concept vwp bewegingsonderwijs klaar (eind september 2008).
- Fase 6 Ontwikkelen van de voorbeeldlessen groep 3 t/m 8 en lesmap groep 1-2.
- Fase 7 Proefdraaien met de voorbeeldleskaarten en lesmap. Het vwp evalueren en bijstellen, waarna het definitief wordt gedrukt.

Dynamisch document

De omstandigheden waarin het bewegingsonderwijs in de gemeente Enschede wordt gegeven verschillen per school. Om deze reden hebben wij gekozen voor een vwp als dynamisch document. Het is een raamwerk waarin kerndoelen, tussendoelen en leerlijnen worden vastgesteld voor alle lessen bewegingsonderwijs (zowel voor groeps- als vakleerkracht).

Per school kan een eigen invulling gegeven worden aan kwalitatief goed bewegingsonderwijs waarbij onder andere rekening gehouden kan worden met inrichting van de accommodatie, de inrichting van het speelplein, het spelmateriaal, de interesses en mogelijkheden van de leerlingen en de deskundigheid van de betreffende groeps- en vakleerkrachten.

De vakleerkrachten zijn dan ook de motor in deze werkwijze.

Inhoud vwp

Het vwp Enschede is gebaseerd op het *Basisdocument bewegingsonderwijs*. Binnen de leerlijnen uit het *Basisdocument* hebben we voor de Enschedese situatie een aantal aanpassingen gemaakt. Evenals in het *Basisdocument* is er binnen iedere leerlijn een verdeling over verschillende bewegingsthema's. Binnen elk bewegingsthema staat een bewegingsprobleem centraal. De bewegingsproblemen komen aan bod in verschillende bewegings- of kernactiviteiten. Deze kernactiviteiten vormen de basis van ons vwp. Wij kiezen voor een indeling in vier leeftijdsgroepen om de doorgaande lijn zo duidelijk mogelijk in beeld te brengen. Kernactiviteiten komen in minimaal drie leeftijdsgroepen aan de orde.

Uit praktische overwegingen (lestijd, accommodatie en groepssamenstelling) hebben wij in Enschede voor drie kernactiviteiten per les gekozen. Voor de groepsleerkracht is dat overzichtelijker en daardoor beter werkbaar. Als een activiteit gedurende de gehele les aan bod komt, wordt het beschouwd als drie lesdelen (bijvoorbeeld een volledige les Bewegen op Muziek).

In het vwp Enschede hebben we gekozen voor een doorgaande lijn in kernactiviteiten van de groepen 1 tot en met 8. Bijna alle kernactiviteiten komen in alle groepen aan bod en zestien kernactiviteiten worden in het

bijbehorende Leerlingvolgsysteem Enschede gescoord (voor groep 1 en 2 zijn dat veertien kernactiviteiten).

Bij de verdeling van de lesdelen over de verschillende leerlijnen is ervan uit gegaan dat de beschikbare tijd niet volledig moet worden vol gepland. Er zijn in de planning ook witte lessen opgenomen die ruimte bieden voor eigen invulling of projecten.

Er wordt binnen het vwp uitgegaan van vier lessen bewegingsonderwijs per week voor de groepen 1 en 2. Er wordt naar gestreefd dat hiervan minstens één les per week door een vakleerkracht wordt verzorgd. Voor één van de vier lessen per week is voor kernactiviteiten gekozen die zowel binnen als buiten kunnen worden gegeven.

Ter ondersteuning van de groepsleerkrachten is een lesmap ontwikkeld.

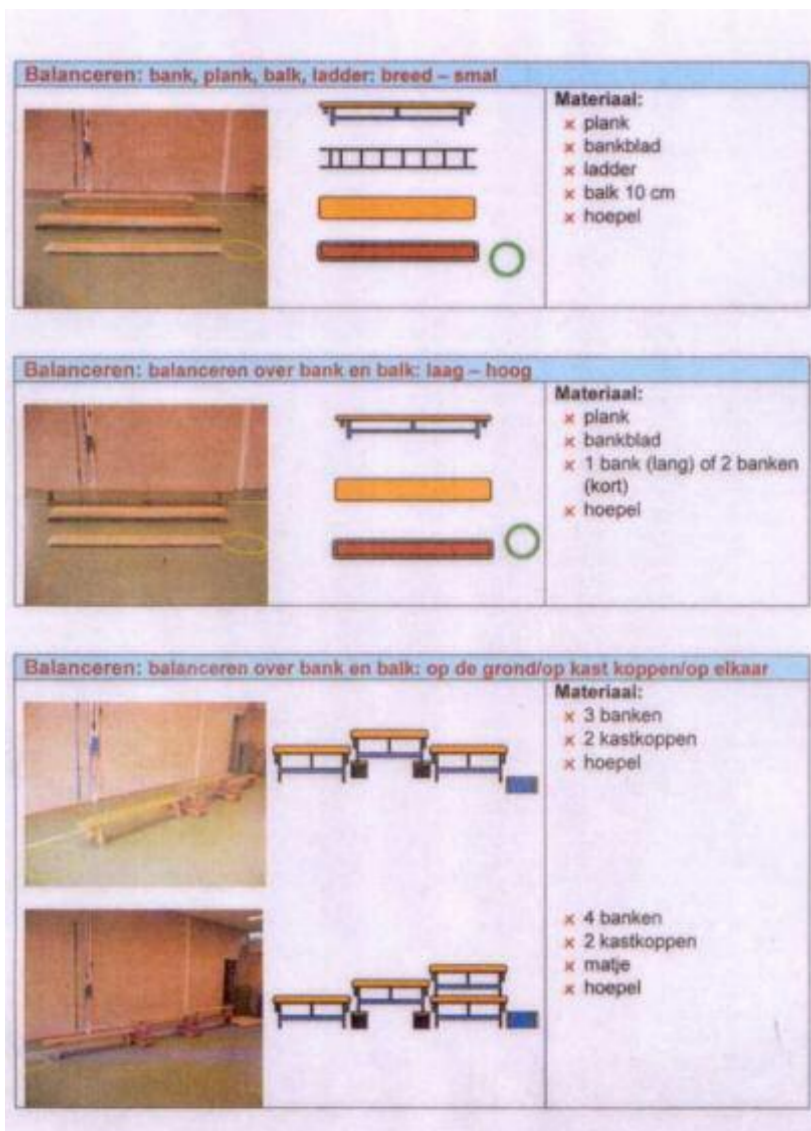
De groepen 3 tot en met 8 hebben twee keer in de week bewegingsonderwijs waarvan één les per week wordt gegeven door een vakleerkracht.

Ter ondersteuning van de groepsleerkrachten zijn er voorbeeldleskaarten ontwikkeld.

De vakleerkracht en de groepsleerkracht zijn in Enschede samen verantwoordelijk voor de lessen bewegingsonderwijs.

Tekening 1

Tekening 2

Lesmappen

Voor de lessen van de groepsleerkracht is een lesmap ontwikkeld. Deze lesmap is bedoeld als ondersteuning voor de groepsleerkrachten bij het samenstellen van de lessen bewegingsonderwijs. In deze lesmap worden per leerlijn, voor elk bewegingsthema, suggesties gedaan voor de bewegingsactiviteiten. De hele vakgroep heeft meegewerkt aan de samenstelling van de lesmappen.

Voor de groepen 1-2

We hebben voor de groepen 1-2 gekozen voor een lesmap en niet voor voorbeeldlessen, omdat de inrichting van de speellokalen te divers is om voor alle scholen bruikbare voorbeeldlessen te kunnen maken. Per bewegingsthema worden de verschillende activiteiten met de daarbij behorende aanwijzingen en regels beschreven. Per kernactiviteit wordt een foto, tekening en materiaalopsomming gegeven (tekening 1 en 2).

Voorbeeldleskaarten voor de groepen 3 t/m 8 (zie tek. 1 t/m 4)

Voor de lessen van groepsleerkrachten zijn er voorbeeldleskaarten ontwikkeld (tekening 3 en 4). Deze lessen zijn te vinden in drie aparte lesmappen voor de groepen 3-4, de groepen 5-6 en de groepen 7-8.

Elke voorbeeldleskaart heeft een bovenaanzicht van de gehele zaalopstelling van de drie kernactiviteiten.

Op de voorbeeldleskaart wordt per kernactiviteit het volgende beschreven:

- ✗ een foto en een organisatietekening van de kernactiviteit
- ✗ de voor de kernactiviteit benodigde materialen
- ✗ de opdracht van de kernactiviteit
- ✗ de regels en aanwijzingen
- ✗ een kolom met Extra / Hulpverlening / Tips / Variatie.

Met behulp van de voorbeeldlessen kunnen de groepsleerkrachten van de groepen 3 tot en met 8, in overleg met de vakleerkracht, de geplande lessen bewegingsonderwijs geven. Uiteraard zal het soms nodig zijn de voorbeeldles aan te passen aan de eigen accommodatie.

Op het moment van het schrijven van dit artikel zitten we met het vwp nog in de fase van het proefdraaien. In het voorjaar van 2010 zal het definitieve vwp Enschede naar de drukker gaan en zal er binnen de gemeente op alle scholen van het primair en speciaal onderwijs mee worden gewerkt.

Groep 3/4
Periode 5
Leskaart 3

Activiteiten:
1. Steunspringen
2. Over de kop gaan
3. Tikspelen

Vakverplan
Bewegingsonderwijs
Gemeente Erschede

Vak 1: Steunspringen (op hurken op kast)

Materiaal:
x 2 matjes
x 1 springkast 4 delen
x 1 springkast 5 delen
x 2 springplanken
x 2 pionnen

Opdracht / Doel:
Vanuit een aanloop opknielen of ophurken op de kast.

Regels / Aanwijzingen:
x met 2 voeten afzetten op de springplank
x afduwen met de handen op de springkast
x aan de achterkant op het matje afspringen
x starten als de kast leeg is

Extra / Hulpverlening / Tips / Variatie:
x duw jezelf hoog op om ruimte te maken voor de voetenplaatsing
x kun je ophurken dan eventueel een koprol maken op de kast (indirect vanuit hurkzit op de kast of direct vanuit de aanloop met afzet op de springplank)
x maak met krijt zones op de kast voor de handplaatsing zodat de leerlingen de handen verder op de kast gaan plaatsen

Tekening 3

Vak 2: Over de kop gaan (rollen v.o. en a.o.)

Materiaal:
x 5 matjes
x 1 lange mat
x 1 dikke mat
x 2 springplanken
x 1 kastkop
x 1 bank

Opdracht / Doel:
Opdracht 1
Maak uit stand de koprol voor- en achterover op het schuine vlak, rechte vlak en op de kastkop.

Opdracht 2
Maak vanuit aanloop de koprol voorover op het schuine vlak (valmat).

Regels / Aanwijzingen:
Koprol voorover:
x start gehurkt
x plaats de handen dicht bij de voeten
x kin op de borst en srek je benen
x kijk onder de benen door en rol tot hurkzit

Koprol achterover:
x start gehurkt of zittend op de rand van het schuine vlak
x kin op de borst en maak je klein
x handen naast je hoofd om je op te duwen
x landen op knieën of hurken

Extra / Hulpverlening / Tips / Variatie:
x starten als de kastkop / valmat / Kleine matjes leeg zijn
x als je kunt rollen vanuit aanloop op het schuine vlak (valmat) dan ga je harder afzetten en probeer je een tipsalto te maken

Vak 3: Tikspelen (leeuwenkool)

Materiaal:
x 4 banken
x 2 korfbalmanden
x 7 pionnen
x lintjes

Opdracht / Doel:
Tikker: probeer de overlopers te tikken tussen de lijnen en de banken
Overlopers: probeer de tikker te passeren en de overkant te halen

Regels / Aanwijzingen:
x tussen de banken door naar de overkant
x binnen de lijnen kun je getikt worden
x aan de buitenkant terug lopen
x neem een lintje mee naar de overkant
x niet getikt dan leg je het lintje in de mand
x ben je afgetikt leg je het lintje op de bank
x linten op -> tikker kiest een nieuwe tikker

Extra / Hulpverlening / Tips / Variatie:
x varieer met het aantal linten als het te lang duurt of als het te snel gaat
x maak het veld breder of smaller als het te makkelijk of te moeilijk is
x je kunt het ook met één korfbalmand spelen deze staat aan de overkant. Je verdient elke keer een lintje als je ongetikt de overkant haalt en je doet het lintje om. Word je getikt dan ben je alle linten kwijt en doe je ze terug in de korfbalmand

Tekening 4

Mede-auteurs aan dit artikel zijn: Marja Greven, Bernadet Grundel, Jan Herman Wilmink.
Alle auteurs zijn lid van de schrijfgroep en vakleerkrachten in het primair en speciaal bewegingsonderwijs.

Correspondentie:
jeroensabine@concepts.nl

ADVERTENTIE

OUTDOOR > *Hartje Ardennen* < OVERNACHTEN

BRANDSPORT

Mierchamps 15 • 6980 La ROCHE-EN-ARDENNE • ☎ 084/41 10 84
www.brandsport.be • info@brandsport.be

"LA LAITERIE"

Wintersport met school!

verzorgde groepsreizen naar alle wintersportlanden van eenvoudig tot luxe
wintersport als werkwerk (het gehele jaar mogelijk)
vrijplaatsen voor de begeleiding
aandacht voor al uw wensen

BEL VANDAAG NOG VOOR EEN VOORSTEL OP MAAT:
0341 -460812

G2 steden winter events
G2-groepsreizen.nl

Evaluëren binnen het vakwerkplan

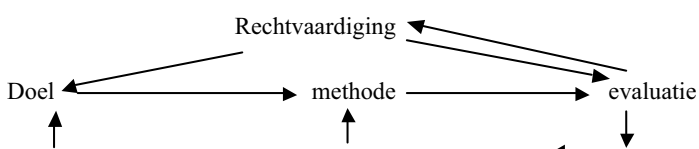
Uitgangspunten leiden tot een bepaalde vorm van evalueren

Een vakwerkplan komt als het goed is niet zomaar uit de lucht vallen. Daar is over nagedacht door een sectie bewegingsonderwijs of misschien wel in breder verband binnen een netwerk of bestuur. In dit artikel wordt vanuit een bepaalde kijk op wat je beoogt met onderwijs ingegaan op de invloed daarvan voor het evalueren. Het is grotendeels een samenvatting van 'Evaluëren en rapporteren van het vakconcept LO', een hulpmiddel en een aangrijpingspunt bij het leerproces. Van Wim Roels.' Door: Hans Dijkhoff (red.)

Een vakwerkplan is een leidraad voor het werken van een sectie binnen een school. Gebaseerd op een vakconcept, een geheel van ideeën en opvattingen over een vak. Het vakconcept is geen kant-en-klaar product. Het zijn ideeën over hoe het vak vormgegeven kan worden naar aanleiding van opvattingen die men deelt. Het vakconcept krijgt vorm aan de hand van een viertal vragen.

- Waarom moet ons vak deel uitmaken van een schoolcurriculum? (de 'legitimeringsvraag').
- Welke doelen moeten door het vak in de school worden gerealiseerd? (de 'doelstellingsvraag').
- Hoe moeten de lessen met het oog op de doelstellingen worden ingericht? (de 'methodenvraag').
- Hoe kan de kwaliteit van de gegeven lessen worden vastgesteld? (de 'evaluatievraag').

In het kader van dit artikel focus ik alleen op de laatste vraag, alhoewel deze natuurlijk niet kan worden losgezien van de rest. Het verband maak ik duidelijk door het volgende schema te hanteren (Crum, 1998).

Figuur 1 De samenhang van de vier didactische hoofdvragen

Vanuit een vakconcept, wat een niet zomaar pakbaar begrip is, brengen we in onze doelstellingen tot uitdrukking dat het om meer gaat dan alleen bewegingsvaardigheden in enge zin en dat er ook aandacht geschonken moet worden aan bekwaamheden op het 'sociomotorische' vlak en aan leren 'over bewegen' (bijvoorbeeld over 'bewegen en gezondheid').

In onze aanpak gaan we uit van bewegings- en/of sportproblemen en nemen we leerlingen vooral de maat op basis van individuele mogelijkheden en de daaraan gerelateerde persoonlijke inzet en vorderingen. Ook wordt ingespeeld op huidige trends en zaken die in de belevingswereld van de leerlingen een belangrijke rol spelen.

Evaluëren hoe?

De wijze van evalueren van je onderwijs hangt sterk samen met de inrichting van je onderwijs. Het basisvak LO is in de laatste jaren geëvolueerd van een puur motorische aangelegenheid naar een geïntegreerd samenspel van bewegingsgebonden- en persoonlijkheidsvaardigheden. Daar gaan we vanuit.

Daar waar vroeger enkel de motorisch sterke leerling, met zijn hoge punten voor LO op het schoolrapport, goede herinneringen had aan het vak LO, heeft nu ook de motorisch zwakkere leerling de kans om een positief zelfbeeld op te bouwen ten aanzien van bewegen. Dit omdat hij niet enkel afgerekend wordt op zijn zwakke punten (de motorische prestatie) maar ook op de beginsituatie, de afgelegde weg (het leerproces), de sociale vaardigheden en het positieve zelfbeeld, die een essentieel onderdeel uitmaken van de evaluatie. De motorisch zwakkere leerling krijgt op deze manier de mogelijkheid om ook op andere domeinen van de LO te presteren. Een voorwaarde bij een geïntegreerde aanpak van het vakconcept is een duidelijke communicatie met de leerlingen (en ouders) in elke fase van het didactisch handelen van de leraar (planning, instructie, management, interpersoonlijk, reflectie). Ook binnen de evaluatie zullen duidelijke afspraken gemaakt worden over de manier waarop en in welke verhouding de leraar de twee doeldomeinen geïntegreerd zal evalueren en rapporteren. Dit moet duidelijk worden omschreven in het vakwerkplan.

In de vernieuwde evaluatiecultuur sluit de evaluatie nauw aan bij het leerproces van de leerling, waarin zowel het proces als het product geëvalueerd wordt.

Deze evaluatie biedt de mogelijkheid om nieuwe evaluatiemethoden toe te passen zoals zelfevaluatie, partnerevaluatie, groepsevaluatie, permanente evaluatie. Het biedt de leraar de kans aan de leerlingen meer verantwoordelijkheid te geven, een positieve sociale sfeer te creëren, na te denken over het eigen leerproces en het leren omgaan met lukken en mislukken (Behets, 2001).

Aspecten zoals zelfinschattingsvermogen, verantwoordelijkheidszin, doorzettingsvermogen, sociaal engagement, creativiteit, originaliteit, ...die niet onmiddellijk met motoriek en bewegen te maken

hebben, maar wel evenwaardig zijn binnen het vak LO, worden mee opgenomen in de totale evaluatie. Op deze manier kan de leraar een goed beeld krijgen van de kwaliteit van de 'globale bewegendende leerling', wie hij is en wat hij kan.

Het is dus van belang in het vakwerkplan duidelijk te omschrijven welke methodes kunnen worden gebruikt om deze persoonsgebonden doelen te wegen.

Nieuwe cultuur

De nieuwe evaluatie- en rapporteringscultuur is een hulpmiddel voor de leerling om even stil te staan bij zijn leerproces om zodoende te kunnen werken aan zijn zwakke punten. Daarnaast is het voor de leraar een aangrijpingspunt om het functioneren van zijn leerlingen in kaart te brengen en zijn evaluatie te vergelijken met die van de leerlingen. Met deze informatie kan de leraar eventuele onduidelijkheden, misverstanden, aandachtspunten detecteren en aangrijpen om een gesprek met de leerling aan te gaan over zijn leerproces.

Een uitgewerkt voorbeeld van een specifiek vakrapport voor LO wordt besproken. Het algemene doel van dit vakrapport is de leerling een beter inzicht te geven in wat het vak LO inhoudt en op welke manier het punt op het algemene schoolrapport tot stand komt. Het geeft de leerling enerzijds informatie over de behaalde punten op de motorische vaardigheidstests en anderzijds krijgen de persoonsgebonden doelen en de attitudes een duidelijk gezicht onder de vorm van concreet observeerbaar beschreven gedrag.

Voorbeschouwing

Wanneer je als leraar (vakgroep, school) vernieuwde evaluatie- en rapporteringsmethoden wilt toepassen, vraagt dit een voorzichtige en geleidelijke aanpak. Essentieel is een duidelijke communicatie over de nieuwe evaluatie- en rapporteringsdoelen naar alle betrokkenen: leerlingen, collega's, directie en ouders. Start bescheiden zodat je als leraar samen met je leerlingen vertrouwd wordt met de nieuwe manier van evalueren en rapporteren.

Maak duidelijke afspraken over de vooropgestelde criteria die opgenomen worden in de evaluatie en rapportering. Deze kunnen door de leraar alleen of samen met de leerlingen opgesteld worden (co-assessment).

De leerlingen worden betrokken bij het evaluatieproces en bij hun eigen rapportering. Dit wordt aangeleerd op een geleidelijke, ongedwongen en informele manier in een proefperiode. Het houden van interactieve gesprekken met de leerlingen en het geven van voldoende feedback zijn essentieel in dit leerproces.

Voorbeeld : gedeeltelijke co-assessment rapportering

In dit voorbeeld van LO-rapportering wordt het algemene punt op 25 punten gescoord en voor vier perioden gerapporteerd op het algemene schoolrapport (herfst-, kerst-, paasvakantie en einde schooljaar) Het wordt ook nog opgesplitst in een rapportering van bewegingsgebonden doelen op 10 punten en persoonsgebonden doelen, de attitudes en het leerproces op 15 punten.

Het is een gedeeltelijke co-assessment rapporteringsmethode. Gedeeltelijk omdat de evaluatiecriteria voor het proces opgesteld zijn door de leraar en de leerlingen hierin geen inspraak hebben gehad. Het is een co-assessment rapportering omdat de leerling

mee betrokken wordt in de evaluatie van het product via zelfevaluatie, partnerevaluatie, ... en de leraar in samenspraak met en onafhankelijk van de leerlingen het proces van de persoonsgebonden vaardigheden evalueert.

Het vakrapport bestaat uit de volgende onderdelen.

- **Een inleidende brief**

Geeft leerlingen en ouders uitleg over het doel, de samenstelling en de werkwijze van het vakrapport.

- **Rapportering van product en proces**

Het rapporteren van product en proces gebeurt aan de hand van een rapporteringsblad per periode. De rapportering bestaat uit enerzijds een overzichtstabel met punten van elk behandeld bewegingsgebied in de periode (dit voor het product en proces) en anderzijds een tabel voor procesevaluatie met 11 items die betrekking hebben op persoonsgebonden doelen en attitudes voor LO. Het onderstaande voorbeeld geeft periode 1 weer van september tot oktober, eerste periode van het schooljaar.

De docent vult eenzelfde rapport in alleen zijn dan alle vragen in de je-vorm gesteld. Dit om eventueel feedback te geven en om te kijken of er discrepanties zijn.

Dit voorbeeld verschaft enerzijds informatie over de behaalde punten voor de producten op 10 en het proces op 15 voor elk bewegingsgebied, samen een punt op 25; anderzijds geeft het een verduidelijking van het proces onder de vorm van een beschrijvende waarden- en beoordelingsschaal. De leraar en de leerling beoordelen 11 concreet observeerbare gedragingen die betrekking hebben op persoonsgebonden doelen en algemene attitudes voor LO, die onderverdeeld worden in vier hoofdclusters:

1 stiptheid en orde (nethed) (O)

2 inzet (I)

3 samenwerking (S)

4 zelfstandigheid (Z).

De hoofdclusters kunnen als de 'ZO-IS' -zelfevaluatie beschreven worden. De 'Z' staat voor de 'zelfstandigheid' van de leerling in relatie tot de andere leerlingen. De 'O' staat voor 'orde' op het vlak van kledij, gebruik van materiaal, zich houden aan leefregels. De 'I' staat voor de 'inzet' en het doorzettingsvermogen en de 'S' staat voor enerzijds stiptheid (op tijd zijn in de les) en anderzijds de 'samenwerking' met andere leerlingen van de klas.

De leraar en de leerlingen beoordelen deze persoonsgebonden items onafhankelijk van elkaar. De leerlingen doen dit bijvoorbeeld in de laatste les van een periode. De leerling vult zijn eigen punten in per bewegingsgebied voor het product. Dit punt kan gegeven zijn door de leraar op de vaardigheidstests, het kan een punt zijn op vaardigheden die de leerling zelf heeft geëvalueerd (self-assessment) of een combinatie van de twee.

De leraar maakt bijvoorbeeld het gemiddelde van al deze punten en geeft deze mee aan elke leerling zodat hij de productkolom zelf kan invullen. Daarnaast geeft de leerling, onafhankelijk van de leraar, een score voor de persoonsgebonden items (onvoldoende, voldoende of goed) en geeft de leraar op basis van zijn eigen bevindingen en deze van de leerling een globaal punt op 15 voor het proces.

Logo van de school
Naam school
Telefoon

Naam: _____
Klas: _____

Periode 1 september-oktober (schooljaar)

Toelichting codes:

O = onvoldoende
V = voldoende (moet nog aan gewerkt worden)
G = Goed
NVT = niet van toepassing

Zelfevaluatie

Stiptheid, orde (SO), Inzet (I), Samenwerking (S) en zelfstandigheid (Z)

	O	V	G
1 Ik ben op tijd aanwezig in de les LO (SO)			
2 Mijn kleding is in orde (SO)			
3 Ik help materiaal klaarzetten en opruimen (S)			
4 Ik houd me aan de specifieke regels voor de les (sieraden enz.)(SO)			
5 Ik kijk/luister actief naar de voorbeelden/uitleg (I), (Z)			
6 Ik doe mee/zet me goed in bij de activiteiten (I), (Z)			
7 Ik geef niet op als ik iets niet meteen kan (I), (Z)			
8 Ik werk/speel met verschillende leerlingen (S)			
9 Ik help anderen en/of laat me helpen (S)			
10 Ik stoer andere leerlingen niet (S)			
11 Ik toon sportief gedrag tijdens de les, fair play (S)			

Opmerkingen van de leerling

Werkpunten door de leerling

Handtekening leerling

Wanneer

Wanneer leerlingen niet vertrouwd zijn met het beoordelen van persoonsgebonden vaardigheden, is het aangewezen om zich bij de opstart van deze nieuwe evaluatie- en rapporteringsmethode te beperken tot een hoofdcluster dat tijdens de periode voornamelijk aan bod is gekomen. De leraar legt bijvoorbeeld in het begin van het schooljaar duidelijk uit wat de geldende afspraken zijn voor de lessen LO in verband met kledij, op tijd komen in de les, gebruik van het sportmateriaal, de specifieke leefregels voor LO. Dit kan in een eerste periode van het schooljaar een hoofdcluster zijn, dat de leraar in samenspraak met de leerlingen zal evalueren als persoonsgebonden vaardigheid. Wanneer de leerlingen het systeem geleidelijk aan kennen kan de leraar overstappen naar het evalueren van meerdere persoonlijkheidseigenschappen. De leraar kan verschillende werkwijzen toepassen voor het invullen van de persoonsgebonden items. Hij kan voor elke gegeven periode alle items beoordelen, een code NVT (niet van toepassing) geven of de vakjes open laten wanneer ze niet aan bod kwamen in de periode. Hij kan enkel die items beoordelen die van toepassing zijn in de gegeven periode of hij kan, in samenspraak met de leerlingen en in functie

van het moment in het schooljaar, een beoordeling geven aan één cluster van vaardigheden, die dan later in de volgende perioden uitgebreid kunnen worden naar meerdere clusters.

Een voorwaarde hierbij is dat de leraar in de loop van de perioden intentioneel en gericht gewerkt heeft aan persoonsgebonden leerdoelen, anders is het beoordelen van deze persoonsgebonden eigenschappen zinloos. Vandaar dat deze doelen ook expliciet opgenomen worden in de evaluatie en rapportering.

• Ruimte voor toelichting

Tot slot wordt er voldoende ruimte voorzien op het vakrapport voor toelichtingen van de leraar bij het punt en wordt aan de ouders de mogelijkheid geboden schriftelijk te communiceren met de leraar. Het commentaar van de leraar is gericht op het leerproces van de leerling en geeft ruimte aan de leerling om naar de volgende periode te werken aan zijn zwakke punten (zowel bewegingsgebonden als persoonsgebonden).

Bij de zelfevaluatie van de leerling is ruimte voorzien waar de leerling bedenkingen en werkpunten kan formuleren. Op deze manier stimuleer je de leerling om na te denken over zijn leerproces en

betrek je hem bij het zelf leren formuleren van werkpunten om zijn leerproces bij te sturen.

Voordelen en meerwaarde van een co-assessment rapporteringsmethode.

- De leerling krijgt inzicht in de leerdoelen van het vak LO en wordt sterk betrokken bij het eigen leerproces. Hij wordt door het proces van zelfreflectie mee verantwoordelijk voor het eigen leerproces.
- Doordat de leerling bewegingsvaardigheden zelf evalueert en hij zijn eigen persoonsgebonden doelen rapporteert, leert de leerling bewust zijn sterktes en zwaktes kennen en leert hij hier intentioneel aan te werken.
- De intrinsieke motivatie van de leerling verhoogt. Hij werkt niet enkel om een goed punt te behalen, maar zoekt actief naar remedies om te verbeteren in het eigen leerproces.
- De leerling leert leren en ontwikkelt zelf kritische communicatieve vaardigheden.
- Het leerproces wordt positief bevorderd door de discussie tussen leraar en leerling.
- Bij een tegenstrijdige evaluatie en/of rapportering, kan de leraar ingrijpen om samen met de leerling een gesprek te voeren en zijn motivatie te peilen. Het resultaat is dat de leerling de eigen leerdoelen leert bijsturen en zichzelf correcter leert inschatten.

Besluit

Evalueren en rapporteren in het huidige LO-onderwijs is een complexe en intensieve competentie geworden. Daar waar vroeger enkel motorische vaardigheden geëvalueerd werden, speelt nu ook de evaluatie van persoonsgebonden vaardigheden een essentiële rol binnen het vakconcept. En van daaruit doorgevoerd in het vakwerkplan. Het evalueren en rapporteren is geen eindpunt maar een hulpmiddel om leerlingen te begeleiden bij het leerproces en heeft zo zijn invloed op het onderwijs.

Leerlingen bewust betrekken bij hun eigen evaluatie en rapportering heeft een grote meerwaarde voor het leerproces. Ze worden bewust gemaakt van de verschillende leerdoelen binnen het vak

LO. Ze leren hun eigen sterktes en zwaktes kennen en leren op basis daarvan een eigen werkplan op te stellen. De leerling wordt op een intentionele manier sterk betrokken bij zijn eigen leren. Specifieke vakrapporten voor LO, waar zowel bewegingsgebonden doelen als persoonsgebonden doelen gerapporteerd worden, zijn een goed middel om het vakconcept transparant te maken voor de leerlingen en hen hierbij te betrekken.

¹ Het grootste deel van dit artikel is overgenomen uit: Roels, W. (2006) 'Evalueren en rapporteren van het vakconcept LO', Een hulpmiddel en een aangrijpingspunt bij het leerproces. In Lichamelijke opvoeding, grensverleggend (in de reeks praxis bewegingsopvoeding), Leuven, Acco.

Literatuur

- Behets, D. (2001). *Didactiek en beweging*. Handboek bewegingsopvoeding. Leuven: Acco.
- Behets, D. (2005). 'Sociale vaardigheden in Lichamelijke Opvoeding'. In M. Vanden
- Crum, B. (1998). 'Over vakconcepten'. In Stegeman, H., Faber, K. *Onderwijs in bewegen*. Bohn Stafleu en Van Loghum.
- Eynden & D. Behets (red.) (2005), *Sociaal vaardig in de lichamelijke opvoeding* (pp.9-26). Leuven: Acco.
- Clement, M. & Laga, E. (2005). *Steekkaarten doceerpraktijk*. Antwerpen: Garant.
- Dochy, F., Schelfhout, W. & Janssens, S., (2005). *Anders evalueren. Assessment in de onderwijspraktijk*. Leuven: Lannoo.
- Schiepers, M. (2000). 'Rapporteren van leerlingengegevens'. In E. Dehaene, Leper, R. & M. Schiepers, (red.), *Anders evalueren in de Lichamelijke Opvoeding*. Praxis bewegingsopvoeding (pp. 35-50). Leuven: Acco.

Correspondentie:

h.dijkhoff@hva.nl

R AFDDELINGEN

In memoriam Henry Kap

Op vrijdag 7 mei, een half uur voor de afdelingsvergadering, ontving ik het bericht dat Henry Kap tijdens zijn passie kitesurfen door een hevige onweersbui werd verrast en om het leven is gekomen.

Henry was lid van de activiteitencommissie van ons afdelingsbestuur en er zou onder zijn leiding op zaterdag een kiteclinic plaatsvinden. 'Niets is zo veranderlijk als het weer' schreef hij in zijn laatste mailtje over de clinic.

Henry was een verantwoordelijk mens en hij nam die verantwoordelijkheden serieus en vrolijk. Vakmatig als leraar

LO, schoolbreed als docent en mentor op het Corlaer College in Nijkerk waar hij zeer nauw betrokken was bij een groot uitwisselingsproject, maatschappelijk als lid van de activiteitencommissie.

Op donderdag 14 mei is waardig afscheid genomen van Henry in een drukbezochte en indrukwekkende dienst. Er waren enorm veel leerlingen aanwezig.

Wij zijn onthutst en verdrietig en onze gedachten zijn bij Henry en zijn vrouw en twee kinderen. Wij zullen Henry herdenken.

Namens het bestuur van de afdeling Noord-West Veluwe, Reinier Teekens.

Onderwijstijd lichamelijke opvoeding in de bovenbouw

Dit artikel heeft als doel u op weg te helpen naar een goed verantwoord programma met heldere criteria voor de kwaliteit en de kwantiteit van LO in alle examenprogramma's van de bovenbouw van het vmbo en de tweede fase van havo en vwo, inclusief de examenprogramma's voor vmbo en havo/vwo in de vrije ruimte (LO2 en BSM).

Door: Alien Zonnenberg

Aanleiding voor dit artikel is aan de ene kant de grote vraag van onze leden naar lessentabellen en invulling van de kwantiteit LO, in een tijd van een veranderende kijk op onderwijs en de organisatie van onderwijstijd. Aan de andere kant zal de inspectie de komende jaren steeds meer gaan toezien op de kwaliteit van de schoolexamens. Dit betekent dat de criteria waaraan ze de kwaliteit gaan toetsen voor een ieder bekend moeten zijn. Concreet is SLO

bezig voor BSM toetsvoorbeelden te ontwikkelen die in het najaar van 2009 worden gepresenteerd. Die toetsvoorbeelden worden dan de ijkpunten waaraan de kwaliteit van de BSM is af te lezen. Voor LO in het gemeenschappelijk deel geldt nog steeds dat een onvolgende op het schoolexamen verhindert dat een leerling zijn diploma kan ontvangen.

In LO5 informeerden we u over de veranderde regelgeving inzake onderwijstijd. In dit artikel geven we praktijkvoorbeelden hoe om te gaan met ons vak waarbij de kwaliteit en de omvang (kwantiteit) gehandhaafd blijven.

Aan bod komen de algemene regels omtrent urenverdeling binnen de tweede fase, voorbeelden uit het vmbo, het nieuwe examenprogramma LO2 en BSM-voorbeelden uit de tweede fase havo en vwo.

De eindtermen vertaald in activiteiten en verdeeld over onderwijstijd

De stappen in het proces om van onderwijsactiviteiten te komen tot onderwijstijd zijn:

1. visie op proces en product van het bewegingsonderwijs
2. omzetten in onderwijstijd
3. maken van een PTA
4. vertaling in programma.

Eerst kijken wat je mogelijkheden zijn in ruimte, tijd, accommodatie, materiaal. Op basis daarvan een raamwerk maken voor een PTA. Daaruit volgt de uitwerking van het programma waarin de visie van de school zichtbaar wordt.

In tegenstelling tot een aantal jaren geleden, zien we op dit moment grote verschillen ontstaan in de wijze waarop het onderwijs wordt ingericht. Wanneer u wilt uitrekenen hoeveel klokuren het aantal contacturen in totaal is kunt u gebruikmaken van de rekenmodule van de KVLO. Met deze rekenmodule kunt u eenvoudig checken of u in ieder geval aan het gewenste aantal klokuren komt door de kolommen uren/contacturen/project/thema etc. in te typen,

Dit Excel-bestand rekent het vanzelf voor u uit.

U kunt deze module vinden op de website van KVLO, www.kvlo.nl, onder het kopje onderwijs, doorklikken naar voortgezet onderwijs / rekenmodule VO 2009.

In de Handreikingen van SLO voor vmbo, havo en vwo staan de traditionele voorbeelden van indeling van activiteiten en onderwijstijd.

Scholen met een bijzondere onderwijsvisie, bijvoorbeeld de scholen die meer werken met projecten, thema's en of competenties kunnen het aantal contact- of werkuren in de rekenmodule invullen. Moeilijker wordt het natuurlijk als het gaat om vakoverstijgende projecten. Dan zou er onderling met het team een procentuele ver-

FOTO: ANITA RIEMERSMA

deling kunnen worden gemaakt. Of de teamleider heeft al een studiebelastingvoorstel gedaan. Ook dit totaal kan in het schema van de rekenmodule worden geplaatst.

Belangrijker dan het uitrekenen van de minimale onderwijstijd is natuurlijk, zoals in het eerste artikel (LO5) over dit onderwerp is beschreven, de visie van de school inzake bewegen en sport. Hoe bewegen en sport een plaats krijgt in de gehele schoolcultuur.

In dit verband refereer ik aan de uitspraak van Ursie Lambrechts: "Wetten, die een minimumwaarborg willen regelen, hebben de neiging tot het maximum te worden verheven".

Examenprogramma in de vrije ruimte

Het LO2-programma

Bron: *Handreiking LO2 vmbo SLO*

De eindtermen vormen de belangrijkste richtlijn voor de planning van het onderwijs.

Tijdens de netwerkbijeenkomsten van leraren LO vmbo, is het volgende stappenplan gehanteerd om tot jaarplanningen te komen.

1. Loop alle keuzemogelijkheden door in het examenprogramma en maak keuzes voor de eigen school, horende bij de schoolcultuur en de sportomgeving. Bekijk onder andere ook of er voor meer onderdelen wordt gekozen of voor dat wat minimaal is voorgeschreven.

2. Bekijk de 'suggesties voor tijdsverdeling' van de vakontwikkelgroep en pas die aan aan de eigen schoolsituatie. De vakontwikkelgroep adviseert de lestijd van 200 lessen van 50 minuten als volgt te verdelen:

• spel	60 lessen
• turnen	20 lessen
• atletiek	20 lessen
• bewegen op muziek	20 lessen
• zelfverdediging	20 lessen
• sportoriëntatie/actuele activiteiten	20 lessen
• vrije ruimte (stage etc.)	40 lessen.

3. Bekijk hoeveel onderdelen je wilt opnemen in het programma: 10 praktische opdrachten die zijn voorgeschreven (zie hoofdstuk over toetsing) of meer.

Combineer je de exameneenheden Bewegen regelen en Bewegen en gezondheid en maatschappij met de bewegingsonderdelen, of worden aparte wat meer theoretische blokken gepland voor deze exameneenheden?

4. Beslis of je in blokken gaat plannen en zo ja welke omvang de diverse blokken zullen hebben. Houd daarbij onder andere rekening met de wijze van toetsen.

5. Maak dan een urenverdeling voor jaar- en periodeplannen. Houd onder andere rekening met de beschikbaarheid van de accommodaties (veld) en toetsweken op school.

Brochure LO2 vmbo

Van het Nehallenia, een school met een vmbo LO2-programma, vindt u op de site een voorbeeld.

Het BSM-programma

Bron: *Handreiking BSM en de Reader BSM*

Vanaf 2007 is de studielast voor BSM gegroeid naar 320 studielasturen (slu) voor havo en 440 slu voor vwo. Die uren zijn vertaald naar lessen per week, tabeluren. Op havo hebben we zes tabeluren en voor vwo hebben we acht tabeluren gekregen om het programma te verwezenlijken. Wat dit betekent voor het aantal lessen?

De verhouding contacttijd (CT) en zelfstudietijd (ZT) is op Sg Twickel vastgesteld op 0,7/ 0,3. Van de totale studielast van 320 uur op havo hebben we 70% voor lessen. Als daarvan 3/4 praktijk is en 1/4 theorielessen, dan komen we op zes tabeluren voor havo.

De studielast van 320 slu wordt verdeeld in acht blokken van 40 uur. Acht keer 70% contacttijd is 5,6 tabeluren. Op Sg Twickel wordt dit gelukkig afgerond naar zes tabeluren, lessen per week.

De studielast wordt verdeeld in 200 slu in havo 4 en 120 slu in havo 5. In havo 4 hebben leerlingen dus vijf blokken van 40 slu, dus 5 x 0,7

FOTO: ANITA RIEBERSWA

CT = 3,5 lessen per week. In havo is dit 2,1 (3 x 0,7). In dit voorbeeld wordt het aantal lessen per week afgerond naar boven, waarmee het aantal lessen per week in havo 4 op vier lessen per week komt en in havo 5 krijgen de leerlingen een half jaar vier lessen per week. Omgerekend naar tabeluren komt het aantal lessen op zes (4 + 2). Voor vwo wordt in vwo 4 en 5 elk 160 sl u aangeboden en in vwo 6 wordt de 120 sl u in een half jaar gegeven. De vertaling van studielast naar lessen per week is dan vier blokken van 40 sl u in vwo 4 en 5 (2x160 sl u), dus $4 \times 0,7 = 2,8$. De schoolleiding heeft ingestemd met het afronden naar drie lessen per week. In vwo 6 worden 120 sl u vertaald naar vier lessen per week gedurende het eerste half jaar. Het totaal aan lessen per week (tabeluren) komt daarmee voor vwo op (3+3+2) acht tabeluren van 50 minuten.

Iedere theoretische en praktische opdracht is uitgewerkt in een studiewijzer. Tussen haakjes wordt het nummer aangegeven: Toetsen 1 t/m 4, PO's 5 t/m 18 en Handelingsdelen 20 t/m 24. Alle toetsenduren 50 minuten. Naast theorie uit de boeken worden ook spelregels van de PO's getoetst.

Op de website www.bsm.slo.nl, in de 'Reader BSM' en in de 'Handreiking BSM' vindt u meer uitgewerkte voorbeelden.

BSM	havo 4	havo 5	vwo 4	vwo 5	vwo 6
Studielast	havo: 320 sl u	vwo: 440 sl u			
per leerjaar	200 sl u	120 sl u	160 sl u	160 sl u	120 sl u
Contacttijd sl u	140 sl u	84 sl u	112 sl u	112 sl u	84 sl u
	(168	(100	(134	(134	(100
	lessen)	lessen)	lessen)	lessen)	lessen)
CT praktijk	105 sl u	63 sl u	84 sl u	84 sl u	63 sl u
(lessen)	(126	(75 lessen)	(100	(100	(75 lessen)
	lessen)		lessen)	lessen)	
CT theorie	35 sl u	21 sl u	28 sl u	28 sl u	21 sl u
(lessen)	(42 lessen)	(25 lessen)	(34 lessen)	(34 lessen)	(25 lessen)
Zelfstudietijd	60 sl u	36 sl u	48 sl u	48 sl u	36 sl u
TABELUREN					
	havo: 6 tabeluren				
	vwo: 8 tabeluren				
periode 1 en 2	4 les/wk	4 les/wk	3 les/wk	3 les/wk	4 les/wk
periode 3 en 4	4 les/wk	geen les	3 les/wk	3 les/wk	geen les

Tabel 1 Verdeling tabeluren en studielast havo en vwo

Brochure BSM

Naast bewegen wordt het BSM-programma voor havo gekenmerkt door vier bijzondere opdrachten: lesgeven, organiseren, trainingsprogramma en de ervaringsopdracht/stage.

Een uitwerking hiervan is te vinden op de website evenals het PTA BSM voor het vwo.

Met dank aan: Eric Swinkels (SLO), Chris Mooij, (SLO) en Dirk Spielman.

Op de website www.kvlo.nl vindt u dit artikel inclusief de uitgewerkte voorbeelden en aanvullingen.

Correspondentie:

Alien.zonnenberg@kvlo.nl

Inmiddels hebben we bericht gekregen dat Sg Twickel moet bezuinigen en dat in beide examengroepen een half tabeluur minder wordt aangeboden: havo 5,5 tabeluur (4 lessen H4 en 3 lessen in eerste half jaar H5). Op vwo 2,5 jaar 3 lessen per week. Je krijgt dan wat kromme aanpassingen. Het levert de leerlingen meer zelfstudietijd op die ze niet besteden. Het programma moet in minder uur gedaan worden. Jammer dus, want we zijn en blijven een vak waarin we theorie in de praktijk kunnen toepassen, kunnen laten voelen en laten ervaren. Dat blijkt veel beter dan theorie uit een boekje.

**'Droomprogramma'
tweedefase**

Schermen op school (3)

Handbal (3)

**Softbal, keuzes en
kansen! (1)**

'Droomprogramma' tweedefase

De laatste jaren zijn samen met de invoering van nieuwe kerndoelen en eindtermen ook de naamgevingen voor het vak in de verschillende afdelingen veranderd. In dit artikel wordt gefocust op het oude LO1 ofwel bewegingsonderwijs in de tweedefase in het gemeenschappelijk deel, verplicht voor alle leerlingen. Door: Maarten Massink

In netwerkbijeenkomsten van de SLO wordt met een aantal scholen de tweedefase (LO1) onder de loep genomen. Er is de laatste jaren veel aandacht geweest voor het primair onderwijs en de onderbouw voortgezet onderwijs resulterend in het Basisdocument. In de onderbouw heet het nu 'Bewegen en sport'. Verder zijn er uitgebreide netwerken ontstaan voor het uitwisselen van programma's voor scholen die LO als examenvak hebben ingevoerd of willen gaan invoeren in het vmbo (LO2) of in havo/vwo (BSM). Het programma voor LO in de tweedefase, tot 1 augustus 2007 bekend als LO1, nu gewoon weer LO, heeft na de invoering van het examenprogramma niet zoveel veranderingen meer ondergaan. Hoe staat het daar nu mee?

Examenprogramma LO

Er zijn in het examenprogramma LO havo/vwo vijf domeinen (zie ook bijlage 2):

- A vaardigheden
- B bewegen
- C bewegen en regelen
- D bewegen en gezondheid
- E bewegen en samenleving.

Binnen deze domeinen moeten leerlingen (kandidaten) vaardigheden tonen

waar de leerlingen, de school en de LO-docent heel veel kanten mee uit kunnen.

Met de planning zal ik vooral met domein B rekening willen houden. Daarbij gaat het om verbreding en verdieping van bewegingsactiviteiten. Voor spel moeten leerlingen een slag- en loopspel doen, een terugslagspel en twee doelspelen. Bij voorkeur door de kandidaat te kiezen. Van de activiteitengebieden turnen, atletiek, bewegen op muziek en zelfverdediging moet de kandidaat er twee kunnen kiezen. De kennis en vaardigheden uit domein A, C, D en E moeten vooral bewegend aan de orde worden gesteld en getoond worden. Dus praktisch handelend vormgeven.

Spanningsveld

Het grootste spanningsveld ontstaat door de zin 'bij voorkeur door de kandidaat te kiezen' en het feit dat niet alle leerlingen kunnen kiezen wat ze willen. Het dichtst in de buurt kom je als de tweedefaseklassen parallel geroosterd zijn. Je kunt dan periodiseren en leerlingen keuzes geven waarbij je tegemoet komt aan hun wensen en aan de eisen van het examenprogramma. Maar het aantal keuzes zal ook dan beperkt zijn.

Stel dat je met vier docenten parallelgeroosterde klassen hebt, dan kunnen leerlingen uit vier aangeboden activiteiten kiezen. In het aanbod wordt rekening gehouden met het examenprogramma door in twee blokken doelspelen op te nemen en in een ander blok terugslagspelen en een blok slag- en loopspelen. Verder zullen er blokken met het keuzeplichtprogramma moeten worden opgenomen (turnen, atletiek, bewegen op muziek en zelfverdediging). Daarnaast moet er in het programma ook nog drie maal een keuzeactiviteit worden aangeboden die bij voorkeur niet in het reguliere programma is opgenomen. Meestal wordt dit verbonden aan een SOK-programma (sportoriëntatie- en keuze programma).

Klassengebonden of klassendoorbreekend

Als ik mijn leerlingen alleen dergelijke keuzeblokken laat uitvoeren dan doorbreek ik regelmatig in blokken het klassenverband omdat leerlingen klasdoorbreekende keuzes maken. En dat terwijl er in het programma ook veel onderdelen zitten waarbij het klassenverband als leereenheid een prettige en goede basis is. Leren samenwerken en regelen van sportactiviteiten en gezondheidsthema's

en maatschappelijke thema's gaan weer beter in een vaste leergroep. Bovendien geven leerlingen uit een klas vaak aan dat ze het ook leuk vinden om als klas regelmatig samen actief te zijn. Hier ontstaat een ander spanningsveld: het afwisselen van klasgebonden en klasoverstijgende momenten in het LO-programma.

Eenheden in het LO-programma

Dit brengt me tot het vormen van klassenblokken en keuzeblokken als eenheden in het LO-programma (zie schema), waarbij deze blokken iedere periode tussen twee vakanties elkaar afwisselen. In de keuzeblokken gaat het vooral om het verder ontwikkelen van de eigen bewegingsvaardigheid uit domein B in samenhang met aspecten uit domein C, D en E. Hierbij kiezen leerlingen klasdoorbrekend een activiteit naar keuze (gebonden aan een thema/richtlijn van het examenprogramma). In de klassenblokken gaat het vooral om thema's uit de domeinen C, D of E waarbij de thema's bewegend uitgevoerd worden en er binding ontstaat met domein B. In de keuzeblokken (primaat bij domein B) komen minimaal aan de orde:

- tweemaal een doelspel
- een slag- en loopspel
- een terugslagspel
- tweemaal een keuzeplicht activiteit (turnen, atletiek, bewegen op muziek, zelfverdediging)
- driemaal een keuzeactiviteit (sokprogramma; thematisch: watersport, zalsporten, buitensporten).

In de klassenblokken kunnen thema's aan de orde komen als:

- toernooi organiseren (domein C)
- trainingsprogramma maken (domein D)

FOTO: ANITA RIEMERSMA

FOTO: ANITA RIEMERSMA

FOTO: RINUS PECHT

FOTO: ANITA RIEMERSMA

Afwisseling van keuzeblokken en klassenblokken

- oriëntatieweek organiseren/uitvoeren (domein C, E)
- lesgeven aan de klas (domein C)
- survivalrun organiseren/uitvoeren (domein C, D, E)
- streetsportactiviteiten organiseren/uitvoeren (domein C, D, E)
- spel ontwerpen (domein C, E)
- sporten in je eigen buurt organiseren (domein C, E).

Uitgaande van vijf perioden tussen de vakanties van zes tot acht weken, betekent dat per periode drie tot vier weken per blok. Na iedere vakantie wordt er begonnen met een klassenblok. Hierin wordt de basis gelegd voor de klas als lerend team.

Daarna volgen de keuzeblokken waarin de individuele keuzes van leerlingen meer aan bod komen. Naarmate er meer

Periode	Klas 4 h/v	Klas 5 h/v	Klas 6v			
Zomer – herfst	Klassenblok Thema: toernooi voor de klas organiseren	Keuzeblok Doelspelkeuze 1 veld: • Voetbal • Hockey • Frisbee • Rugby • American football	Klassenblok Thema: lesgeven aan de klas	Keuzeblok SOK watersporten	Klassenblok Thema: nieuw spelontwerpen	Keuzeblok Doelspelkeuze 3 veld: • Voetbal • Hockey • Frisbee • Rugby • American football
Herfst – kerst	Thema: gezondheid programma maken, duurconditie	Terugslagspelen 1 keuze: • Volleybal • Badminton • Squash • Tafeltennis	Thema: survivalrun activiteiten	Doelspelkeuze 2 zaal: • Basketbal • Handbal • Korfbal • Floorbal	Thema: gezondheid programma maken, fitness	Terugslagspelen 2 keuze: • Volleybal • Badminton • Squash • Tafeltennis
Kerst- voorjaar	Thema: toernooi voor de klas organiseren	SOK zaalsporten	Thema: lesgeven aan de klas	SOK veldsporten	Thema: nieuw spelontwerpen	SOK wintersporten
Voorjaar – mei	Thema: oriëntatiewandeling	Activiteitskeuze 1: • Turnen • Zelfverdediging (judo, boksen, schermen, karate) • Bewegen op muziek • Atletiek	Thema: streetsport activiteiten	Activiteitskeuze 2: • Turnen • Zelfverdediging (judo, boksen, schermen, karate) • Bewegen op muziek • Atletiek	Thema: sporten in de eigen buurt	Activiteitskeuze 3: • Turnen • Zelfverdediging (judo, boksen, schermen, karate) • Bewegen op muziek • Atletiek
Mei - zomer	Thema: toernooi voor de klas organiseren	Slag- en loopspelkeuze 1: • Softbal • Honkbal • Cricket	Thema: lesgeven aan de klas	Slag- en loopspelkeuze 2: • Softbal • Honkbal • Cricket		

Bijlage 1: het droomprogramma

klassen deelnemen in het parallelge-roosterde blok, zullen de keuzes voor de leerlingen toenemen. In het keuzeblok zal de kwaliteit (verdieping) van bewegen groter worden naarmate meer aan de keuzes van leerlingen tegemoet kan worden gekomen.

Droomprogramma

In dit artikel is een schema opgenomen waarin de keuzeblokken en de klassenblokken als eenheid zijn genomen en over de periodes tussen de vakanties zijn verdeeld. Het is een mogelijke uitwer-

king die tegemoet wil komen aan het geven van veel keuzemomenten voor leerlingen, het voldoen aan de eisen van het examenprogramma en aan het behouden van klassenmomenten waarin de klas als lerende en recreërende eenheid kan blijven bestaan. In hoeverre dit droomprogramma gerealiseerd kan worden zal in sterke mate afhangen van de mogelijkheid en de mate van parallelroosteren van de klassen. Is dit niet het geval dan kan het principe van de afwisseling van de blokken en thema's gehandhaafd blijven. Alleen zal in de keuzeblokken

niet de individuele leerling een keuze maken maar de klas als geheel. Of er wordt binnen een klas en een lessituatie gedifferentieerd. Dit zal mede afhankelijk zijn van de vaardigheid van docent en leerlingen om binnen een klas groepen in enigermate zelfstandig te laten werken.

Nog even een paar wensen, voorwaarden en mogelijkheden op een rijtje:

- lessen zijn parallel geroosterd voor tweedefaseklassen
- leerlingen werken in blokken van vier weken

Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het schoolexamen.

Het eindexamen bestaat uit praktische bewegingsactiviteiten.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

domein A Vaardigheden

domein B Bewegen

domein C Bewegen en regelen

domein D Bewegen en gezondheid

domein E Bewegen en samenleving.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op de domeinen A tot en met E, (met dien verstande dat de eindtermen uit de domeinen A en C, D en E slechts in samenhang met domein B aan de orde komen), en indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

De examenstof

Domein A: Vaardigheden

1. De kandidaat kan op verantwoorde en perspectiefrijke wijze en met plezier in bewegende en regelende rollen deelnemen aan de bewegingscultuur, en kan aangeven in hoeverre hij daaraan -ook in de toekomst- kan en wil deelnemen.

Domein B: Bewegen

2. De kandidaat kan deelnemen aan een variëteit aan bewegingsactiviteiten, waarbij het gaat om:

- verbreding (leren van nieuwe activiteiten) en verdieping (qua niveau, taken en contexten) van bewegingsactiviteiten die in de onderbouw zijn aangeboden
- in elk geval uit het activiteitengebied spelen een slag- en loopspel, twee doelspelen en een terugslagspel, bij voorkeur door de kandidaat te kiezen
- minimaal twee door de kandidaat te kiezen bewegingsactiviteiten uit een door de school gedaan aanbod voor de activiteiten-gebieden turnen, atletiek, bewegen op muziek en zelfverdediging
- minimaal drie door de kandidaat te kiezen en voor de kandidaat nieuwe bewegingsactiviteiten die bij voorkeur niet tot één van de hierboven genoemde activiteitengebieden behoren.

Domein C: Bewegen en regelen

3. De kandidaat kan (samen met anderen) ondersteunende en leidinggevende rollen in bewegingssituaties vervullen, waarbij het gaat om:

- bewegingssituaties inrichten, op gang brengen en op gang houden
- minimaal twee door de leerling te kiezen rollen van instructeur, coach/begeleider, scheidsrechter/jurylid en organisator.

Domein D: Bewegen en gezondheid

4. De kandidaat kan op basis van eigen ervaring met en inzicht in de betekenis van sport en bewegen voor de (beleving van) gezondheid in brede zin verantwoord omgaan met belasting en risico's in bewegingssituaties, en een trainingsprogramma opstellen dat past bij de eigen mogelijkheden.

Domein E: Bewegen en samenleving

5. De kandidaat kan op grond van inzicht in de kenmerken van het aanbod en in de eigen wensen en mogelijkheden ten aanzien van sportdeelname een bewuste keuze maken uit het aanbod aan sport en bewegen in de samenleving.

Bijlage 2 Examenprogramma lichamelijke opvoeding havo/vwo

- afwisselend zijn er keuzeblokken en klassenblokken
- er wordt steeds na de vakantie begonnen met een klassenblok (met de klas vier weken), daarna een keuzeblok (klassenoverstijgend vier weken)
- in een keuzeblok kiezen leerlingen uit een vast aanbod van activiteiten
- hierin wordt een bepaalde norm nagestreefd (accent op bewegen verbeteren, lat ligt vrij hoog)
- in de onderbouw maken ze kennis met deze activiteiten en de norm zodat ze weten wat ze kiezen en wat ze moeten halen
- in een klassenblok worden thematische activiteiten gedaan gericht op klassenbinding en groepsprestaties (accent gezond bewegen, bewegen regelen, bewegen beleven)
- thema's als toernooi organiseren, lesgeven aan de klas en een nieuw spel ontwerpen (per tweetal) komen vaker terug (rode draad in de klas) zodat leerlingen allemaal aan de beurt komen.

Ik ben benieuwd of dit droomprogramma als basis kan dienen voor scholen of dat er wellicht al scholen zijn die in de buurt hiervan opereren.

Correspondentie: m.masssink1@chello.nl

Schermen op school (3)

Dit is het derde artikel in een reeks van drie. Het doel is om het schermonderwijs op het voortgezet onderwijs te stimuleren. Door: Maître Ad van der Weg.

Voor het herhalen van de bekende oefenstof verwijs ik naar de lessen 1 en 2.

Les 3

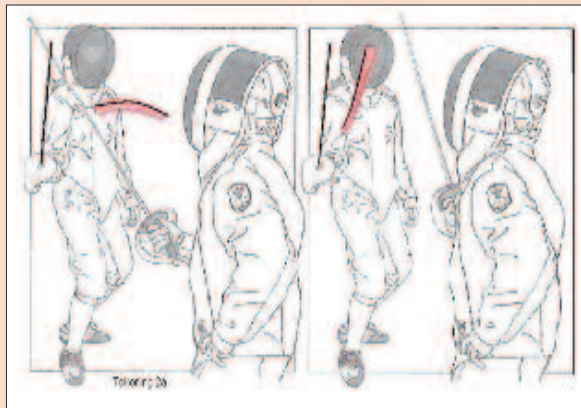
Natuurlijk komt het voetenwerk weer even aan de orde, evenals de basishoudingen naar de kop, de zij en de buik. Daarna kunnen de weringen op deze aanvallen gemaakt worden en vervolgens worden deze weringen ontweken door samengestelde aanvallen te maken. Tot slot worden al deze aangeleerde oefeningen toegepast in een wedstrijdje.

Nieuwe oefenstof

Oefening 1: de aanval via het ijzer door een slag op het ijzer

Tik met het bovenste gedeelte van je wapen op het bovenste gedeelte van het wapen van de tegenstander. Dit doe je door de kom licht naar binnen te draaien. De kling staat nu meer gericht op de kling van de tegenstander. Door kort en hevig in de greep te knijpen gaat de kling in een felle korte beweging naar de kling van de tegenstander. Direct na de slag ijzer strek je de arm en wijs je met de kling in de richting van het open trefvlak en maak je de aanval af (zie tekening 2a).

Je kunt de oefening wat moeilijker maken door het initiatief te leggen bij de schermer die aangevallen wordt. Voorbeeld: als de tegenstander zijn kling aanbiedt door van handhouding 5 naar handhouding 3 te gaan moet je een aanval via het ijzer maken (vanuit stilstand en vanuit de beweging).

Tekening 2a: Aanval met slag ijzer

Oefening 2: de aanval via het ijzer gevolgd door een samengestelde aanval

De aanval op het ijzer heeft vaak als effect dat de tegenstander alerter wordt, en mogelijk zal reageren met een wering. Indien dit gebeurt dan kun je een samengestelde aanval maken door een slag op het ijzer te geven en daarna

Tekening 2b: Samengestelde aanval

te dreigen naar de kop. Op het moment dat de tegenstander gaat weren met de handhouding 5 dan kun je de finale

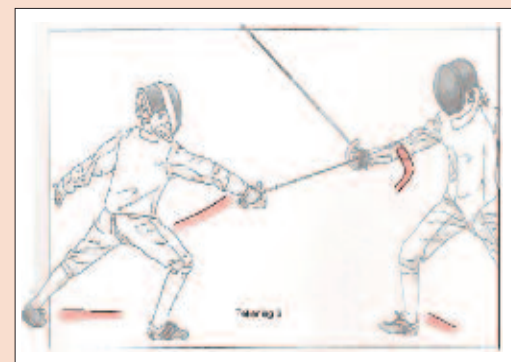
houw naar de zij maken (zie tekening 2b). Je kunt deze oefeningen doen vanuit stilstand en vanuit de beweging.

Oefening 3: partijschermen

Tijdens het partijschermen kun je de geofende slag op het ijzer uitproberen met je tegenstander.

Oefening 4: de voorhouw (arrêt)

Wanneer de tegenstander een aanval maakt dan moet je eerst weren voordat er een aanval geplaatst kan worden (zie

Tekening 3: Arrêt, de voorhouw

het eerste artikel, het recht van de aanval). Indien er een aanval gemaakt wordt op het moment dat de tegenstander al begonnen is, en beide schermers maken een treffer dan noemt men deze aanval een meehouw (meeslaan). Deze treffer wordt dan niet geteld. Toch kan men een treffer maken op een tegenstander die het recht van de aanval heeft zonder te weren. Voorbeeld: de tegenstander maakt een houw naar het hoofd. Maak een houw naar de onderarm en doe snel een pas achterwaarts zodat de aanvaller mist. Het trefvlak naar de arm is altijd dichterbij dan het hoofd of de romp (zie tekening 3).

Oefening 5: partijschermen

In het partijschermen worden slag op het ijzer en de samengestelde aanval en de voorhouw toegepast.

Wetenswaardigheden

Schermbond

De Koninklijke Nederlandse Schermbond is een vrij kleine bond met ongeveer 2500 leden.

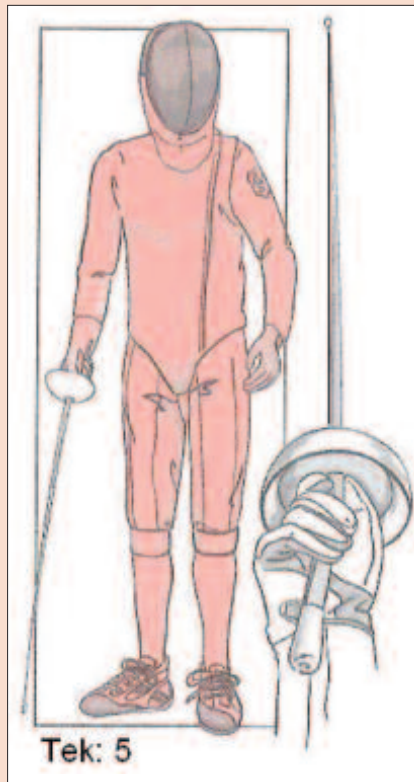
Veel schermleraren (75) zijn lid van de Nederlandse Akademie van Schermleraren (www.nederlandse-akademie-van-schermleraren.nl).

Tekening 4: Trefvlak floret

Floret

Behalve de sabel wordt er ook met een floret of degen geschermd. De floret is een steekwapen waarbij men alleen met de punt een treffer kan maken. Net als bij het sabelschermen kent men hier het recht van de aanval. Het trefvlak bestaat uit de romp en keel (zie tekening 4).

Tekening 5: Trefvlak degen

Degen

De degen is ook een steekwapen maar hier is het gehele lichaam trefvlak. Bij dit wapen kent men geen recht van de aanval. Een gelijktijdige treffer is mogelijk. De kom is groter dan bij de floret omdat de hand ook trefvlak is (zie tekening 5).

Vorderingen aangeven met bandensysteem

Sinds kort is er in navolging van de judobond begonnen met een bandensysteem. De schermbond hoopt er met dit systeem op, dat met name de jongere leden langer blijven schermen. Alle voorkomende technieken en wetenswaardigheden worden beschreven in een reeks van zes boekjes per wapen. (floret, sabel en degen) Deze boekjes zijn te bestellen via info@knas.nl. Indien de schermers een band gehaald hebben (men noemt dat een brassard)

dan ontvangt men een mouwembleem waarop de gehaalde brassards bevestigd kunnen worden (zie tekening 6).

En nu aan de slag! Hulp nodig?

Maitre Ad van der Weg,

www.fencingclubalmere.nl

Tekening 6: het brassardsysteem

Alle gebruikte tekeningen zijn gemaakt door www.j-art.nl

Correspondentie: advdweg@xs4all.nl

Handbal (3)

In het vorige artikel zijn we ingegaan op het aanleren van basisvaardigheden van het handbal. In artikel drie besteden we aandacht aan schijnbewegingen, verdedigen en aan tactische principes. De lesstof in dit artikel is meer geschikt voor de vaardigere handbalspelers. We adviseren het toepassen van schijnbewegingen, verdedigen en tactiek aan bod te laten komen in het derde schooljaar van het voortgezet onderwijs of als leerlingen worden voorbereid op een schoolhandbaltoernooi.

Door: Sebastiaan Platvoet en Wim Platvoet

Fysieke sport

Handbal is een fysieke sport. Lichaamscontact tussen spelers komt veelvuldig voor. Het fysieke contact leidt bij handbal bijna nooit tot blessures. Dat heeft vooral te maken met de regels en het naleven hiervan door spelers. In de huidige spelregels is 'frontaal verdedigen' toegestaan. Met frontaal verdedigen wordt bedoeld dat fysiek contact is toegestaan tussen spelers indien ze recht tegen over elkaar staan. Het contact met de tegenstander dient met gebogen armen en gecontroleerd te zijn. Deze regel impliceert dat fysiek contact door een verdediger niet meer gemaakt mag worden als een aanvaller de verdediger deels of geheel is gepasseerd. We adviseren om op school ook deze regels toe te passen. Handbal spelen zonder fysiek contact toestaan is een te grote beperking voor de verdedigers. Het is juist de uitdaging om leerlingen te leren om fysiek contact te maken waarbij de veiligheid van elkaar voorop staat. Respect voor elkaar en spelen naar en in de geest van de spelregels zijn bij het leren van verdedigen ideale sociale en cognitieve lesdoelen!

Schijn/passeerbewegingen

Als het niveau van de leerlingen toeneemt en de leerlingen het spel beter gaan spelen is het noodzakelijk om schijnbewegingen aan te leren. Een schijnbeweging gevolgd door een passeerbeweging heeft als doel:

1. zelf een scoringskans creëren en
2. twee of meer verdedigers aan je binden zodat elders op het veld een overtalsituatie ontstaat.

Hoewel meerdere bewegingen bestaan adviseren wij het aantal schijnbewegingen dat leerlingen wordt aangeleerd te beperken tot twee. Minder is meer gaat hier op. Het goed kunnen toepassen van één of twee schijnbewegingen is effectiever dan veel bewegingen matig beheersen. De schijnbeweging gaat steeds gepaard met een passeeractie.

De passeeractie na een schotdreiging (rechtshandige speler)

De aanvaller knijpt in de bal, nadert de verdediger tot ongeveer één meter, dreigt om te schieten op doel door goed in te draaien met de bal achter en een stap naar voren te maken met het linker-

been, stapt naar rechts weg met het rechterbeen om naast de verdediger te komen, plaatst linkerbeen richting doel, maakt een sprongworp en schiet op doel (zie foto's). De minder vaardige leerling kan na de schotdreiging een stuit maken en daarna 1-2-3 pas en afronden op doel.

Oefeningen

1. Iedereen een bal, vrij rond lopen en tippen in de zaal. Op fluitsignaal een andere leerling opzoeken, schotdreiging maken en elkaar rechts passeren.
2. Drietallen starten op één lijn, buitenspeler speelt de middenspeler aan, schotdreiging, stuit, passeerbeweging en pass naar de andere buitenspeler. Vaardige leerlingen maken de

Foto 1: schotdreiging

Foto 2: met links naar rechts weg stappen

actie zonder stuit. Accent op goede schotdreiging en versnellen bij het passeren!

3. Eén verdediger op negen meter, drie/vier aanvallers die starten vanaf linker-, midden- of rechteropbouw. Elke aanvaller maakt schijnbeweging, passeert en rondt af op doel. Verdediger is eerst passief en wordt afhankelijk van het niveau steeds actiever. In eerste instantie spelen met trefvlakken in het doel, na verloop van tijd kan een keeper worden gebruikt. Geef leerlingen een eigen verantwoordelijkheid voor de veiligheid van de keeper als vanaf meerdere posities tegelijk op één doel wordt aangevallen.
4. Vaardige leerlingen kunnen ook schotdreiging maken naar rechts en de verdediger links passeren. Het pasritme is hierbij: uitstap met links bij schotdreiging, voorlangs kruisen met rechts en met links richting doel stappen en sprongschot maken.

De passeeractie na een nulpas

Foto 5: nulpas

De nulpas in het handbal is een sprong waarbij wordt afgezet met één been en een speler landt op twee voeten naast

elkaar. De nulpas, zoals het woord al zegt, telt niet als een pas. Een speler mag hierna nog drie passen maken. De nulpas is vergelijkbaar met de split step in tennis. Bij het maken van een nulpas landt de speler op één meter van de verdediger, dreigt met het lichaam naar links, maakt een stap met rechterbeen naar rechts en stapt vervolgens met het linkerbeen langs de verdediger richting doel. Hierna maakt de speler een sprongschot en schiet op doel. Bij de nulpas is het van belang dat de leerling op de voorvoeten landt en het gewicht naar voren brengt (zie ook fotoserie van passeeractie).

Oefeningen

1. Aanleren van de nulpas, alle leerlingen een bal, vrij tippen door de zaal en bij fluitsignaal nulpas maken gevolgd door 1-2-3-pas en sprongworp.
2. Zie eerste oefening bij passeeractie na schotdreiging.
3. Een uitbouw is makkelijk te maken door van één tegen één naar twee tegen twee en drie tegen drie te gaan. Om ruimte te creëren om te kunnen schieten op doel moeten leerlingen schijnbewegingen en passeeracties gaan toepassen. Behalve de eigen actie dienen leerlingen nu ook tijdens de actie oog te hebben voor medespelers en tegenstanders. Om de schijn- en passeerbewegingen goed te kunnen oefenen is het belangrijk om het speelveld klein te houden. Leerlingen worden zo 'gedwongen' ruimte te creëren door schijnbewegingen te maken en passeeracties toe te passen. Een groot speelveld biedt de mogelijkheid om door loopacties alleen ruimte en kansen te creëren.

Verdedigen

Bij het leren van verdedigen één tegen één is het van belang dat leerlingen leren wat de uitgangshouding is en waar en hoe de verdediger contact maakt met de aanvaller.

Afbeelding 1

Uitgangshouding:

- op de voorvoeten staan en met licht gebogen knieën
- in lichte schredestand staan
- bij een rechtshandige aanvaller staat het linkerbeen van de verdediger voor, bij een rechtshandige aanvaller staat de verdediger ingedraaid met de linkerschouder voor
- de armen zijn voor het lichaam en gaan richting de verdediger (en niet omhoog).

Contact:

- de verdediger maakt contact door bij de aanvaller één hand voor tegen de schouder (schotarm) en de andere hand aan de voorkant tegen de heup te plaatsen (zie foto's).

Foto 6,7 verdedigen

Oefeningen aanleren verdedigen

1. Tweetallen lopen vrij rond, aanvaller maakt schotdreiging verdediger stapt naar de aanvaller toe, maakt contact op schouder en heup en 'begeleidt' de aanvaller. De aanvaller kan de actie steeds feller uit gaan voeren, verdediger geeft steeds meer tegendruk.

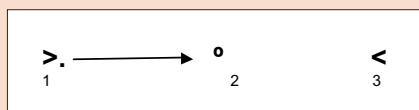
Foto 3: met rechts naar doel stappen

Foto 4: links stappen voor sprongworp

Fotoserie
foto1,2,3,4
passeeractie

- Maak drietallen, per drietal één bal. Verdediger staat in het midden. 1 loopt in met bal en maakt een schotdreiging, 2 maakt contact door hand op schouder en heup te plaatsen, 1-2 seconden contact houden, 1 speelt daarna de bal door naar 3. 1 Wordt verdediger, 2 neemt plaats van 1 over en 3 valt aan.

Tekening 1

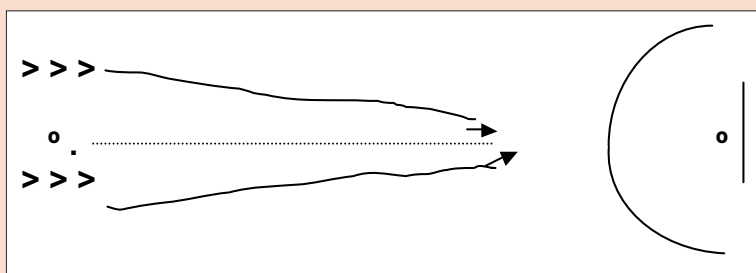
Uitbouwmogelijkheden:

- aanvaller versnelt de beweging, afhankelijk van niveau van de verdediger
  - aanvaller maakt een duidelijke schotbeweging naar links of rechts
  - aanvaller gaat steeds meer proberen om 'echt' te passeren (van 50% naar 100%)
  - speler 3 wordt keeper, een turnmatje of twee paaltjes worden gebruikt als doel, aanvaller 1 valt vijf keer aan tegen verdediger 2, daarna doorwisselen.
- Vier- of vijftallen maken. Eén leerling is de verdediger en start op negen meter. De aanvallers staan op linker-, midden- of rechteropbouw. Alle aanvallers vallen één keer aan, daarna doorwisselen. De aanvallers passen snelheid aan bij het niveau van de verdediger. De aanvallers starten op drie meter van de verdediger, maken twee stuiten of een 1-2tje met de verdediger en zoeken de verdediger op voordat ze de passeerbeweging inzetten.

Aandachtspunten verdediger

De verdediger:

- let op uitgangshouding
- richt zich in de verdediging op de schotarm van de aanvaller
- probeert de aanvaller te dwingen naar de 'niet-schotarm-kant' te passeren
- beweegt voorwaarts, zoekt de aanvaller op in plaats van af te wachten of naar achter te bewegen.

Tekening 2: Combinatieoefening aanval/verdediging

Combinatieoefening passeren en verdedigen

Twee leerlingen staan naast elkaar met het gezicht richting doel. Eén leerling staat in het midden en rolt de bal naar voren. Als de leerlingen de bal zien rollen mogen ze weg. De leerling die het eerste de bal heeft wordt de aanvaller, de ander gaat verdedigen. Doel van de aanvallers is scoren na een één-tegen-één-actie, de verdediger probeert dit te voorkomen.

Uitbouwmogelijkheden:

- speel steeds een best of three of best of five, de winnaar zoekt daarna een andere winnaar op, de verliezer speelt tegen een verliezer
- maak drie of vier rijen over de breedte van de zaal, winst is een rij naar links, verlies een rij naar rechts
- speel het over de lengte van de zaal. Een tweetal wacht halverwege. Van te voren is afgesproken wie bij wie hoort. Eén van het wachtende tweetal wordt dan de medespeler van de aanvaller, de ander gaat mee verdedigen. Twee tegen twee uitspelen.

Tactische elementen verdedigen

Een belangrijk kenmerk van handbal is dat je met zijn allen aanvalt en met zijn allen verdedigt. Aandacht besteden aan het met zijn allen verdedigen en de principes die hieraan ten grondslag liggen is essentieel om een verdediging succesvol te laten zijn.

De basisprincipes met betrekking tot positie en beweging in het handbal bij het verdedigen zijn:

- uitstappen en terugstappen, een speerpunt vormen naar de balbezitter
- elke nieuwe balweg eist een nieuwe positie van de verdediger
- eerst ordenen door alle posities bezet te houden en dan pas actief gaan handelen

- eerst de plaatsgebonden hoofdtak uitvoeren.

De basisprincipes met betrekking tot de samenwerking met de medeverdedigers:

- taken overgeven betekent taken overnemen
- de medeverdedigers ondersteunen
- heldere, korte en zakelijke informatie geven aan medespelers in woord en gebaar.

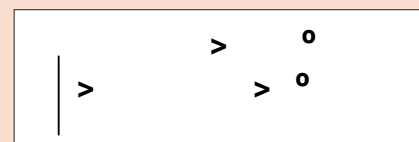
De basisprincipes met betrekking tot de houding ten opzichte van de tegenstander:

- de balbezitter blijven aanvallen zolang deze in balbezit is
- het storen van loopwegen en balwegen van de aanvallers
- het storen van schoten op doel
- proberen het initiatief van de aanvallers over te nemen.

(NHV Handbal Trainer A, 2005)

Oefeningen

- Zie tekening 3. Maak vijftallen. Twee aanvallers, twee verdedigers en één keeper. De twee aanvallers proberen te scoren, de twee verdedigers proberen dit te voorkomen. Accent ligt op uitstappen (op balbezitter) en terugstappen, medeverdediger ondersteunen, balbezitter blijven aanvallen en storen van schoten op doel.

Tekening 3: Verdedigende oefening

- Zelfde oefening kan makkelijk worden uitgebreid naar drie tegen drie. Bij drie tegen drie is het mogelijk om met hoekspeler, opbouw- en midopbouwspeler te spelen of met twee opbouwers (links en rechts) en een

Verdedigen

midopbouwspeler. Bij het oefenen van de verdediging adviseren we om niet meer een groter aantal te spelen dan drie tegen drie. De basisprincipes van het verdedigen kunnen leerlingen het snelste onder de knie krijgen door veel drie-tegen-drie oefeningen te spelen.

Ten slotte

Hoewel de behandelde stof misschien complex lijkt zijn leerlingen vaak snel in staat om de oefeningen goed uit te voeren. We hopen dat duidelijk wordt dat

veel oefeningen gespeeld moeten worden in kleine groepen. Het werken in kleine groepen biedt meerdere voordelen:

1. er kan makkelijk gedifferentieerd worden, elk kind kan op het eigen niveau oefenen waardoor kans op succesbeleving groot is
2. de individuele bijdrage van elk kind wordt zichtbaar in het spelen van handbal. 'Social loafing' (meeliften) wordt erg lastig
3. elk kind heeft veel balcontacten, valt aan, schiet veel op doel en verdedigt

4. in elke handballes wordt intensief bewogen
5. spelen in kleine groepen maakt het spel overzichtelijk waardoor de basisprincipes goed geoefend kunnen worden.

In het volgende nummer zal in een laatste artikel worden ingegaan op de tactische basisprincipes van het handbal.

Correspondentie:

*Sebastiaan.Platvoet@han.nl of
w.platvoet@home.nl*

Softbal, keuzes en kansen! (1)

De 'Hit and Run' -artikelen (o.a. LO 7 2008) hebben een aantal collega's laten nadenken over hun eigen lessen. In deze artikelen worden diverse variaties en handige opstellingen gegeven. De reacties geven aan dat vele collega's in het veld flexibel zijn en keuzes durven te maken in honkafstanden en speelhoeken voor hun eigen type leerlingen. Ik wil met dit artikel vanuit mijn visie en ervaring enkele suggesties geven, waardoor je wellicht beter de mogelijkheden en consequenties kunt overzien van je keuzes voor een bepaalde spelvorm en/of manier van werken. Door: Michel Aussems

Attractieve softbalvormen

Ik ben verheugd met het feit dat collega's anderen op gedachten brengen om attractiever en intensiever met softbalvormen ('Inblijven en uitmaken') bezig te zijn. Afgelopen jaren heb ik diverse publicaties van collega's gezien die onder andere met lesbrieven meer actiemomenten, balcontacten, snelheid van handelen en succesbeleving willen bereiken.

Opvallend daarbij vind ik de spelvormen die vertaald lijken te zijn uit trainingvormen, die met name in de breedtesport van het honk- en softbal gangbaar zijn geworden.

Uit ervaring echter weet ik dat de basis daarvoor veelal door innovatieve collega's is gelegd in hun lessen LO.

Ook zelf heb ik vele enthousiaste reacties mogen ontvangen na de diverse workshops die ik de afgelopen jaren heb mogen geven. Leidraad daarbij is altijd geweest dat er niet één weg naar Rome leidt, maar dat je als inleider wel moet aangeven waar en welke keuzes je kunt maken.

Veel slagbeurten

Mijn suggesties komen niet louter vanuit een ander vakdidactisch perspectief of een afhankelijk van je doelgroep gekozen didactische werkvorm. Zij komen vooral ook vanuit de heersende mening dat bij het gebruik van 'officiële' spelregels er te weinig balcontacten zouden zijn. Ik zou mijzelf moeten schamen als docent als mijn gebrek aan lesorganisatie zou leiden tot zo weinig slagbeurten tijdens spelen. Ook al zou ik dit goed maken met de oefen-(spel)vormen waarin veelvuldig slagbeurten voorkomen.

Spelvormen zoals softbalcricket, driehonken-softbal en drie tegen negen leven bij een goede organisatie echt veel meer slagbeurten en balcontacten op dan geschetst wordt in 'Hit and Run'. Ter illustratie: in mijn eerste les softbal (eerste jaar speciaal onderwijs, 70 lesminuten) komen de leerlingen in een 20-25 minuten spel minimaal zes keer aan slag, naast de 18-24 'swings' die in het 'instructie'gedeelte van de les gemaakt worden. Zeker als je in jouw lesgeefsituatie

durft te kiezen voor een totaal of totaal-deel-totaal-methode, kun je al spelend in deze fase meer ballen slaan.

Andere visie KNBSB

Gelukkig is ook de KNBSB enkele jaren geleden gekomen met een andere visie op bepaalde doelgroepen binnen de breedtesport (allerjongsten, pubers, jong-volwassenen en ouderen) en hun organisatie van de speelmomenten. Zij heeft ingezien dat sportbeoefenaars meer geïnteresseerd zijn in een lossere organisatiestructuur, dan wekelijkse competities en in spelvormen die aansluiten op de directe belevingswereld van de potentiële deelnemers. 'What's hot and what's not!', zoals B. Neutkens het in zijn hockeyartikelen (LO nr. 3, 2009) noemt.

Zo zijn 'softbalcricket' en 'drie-honken-softbal' tegenwoordig erkende spelvormen binnen de KNBSB voor vijf- tot twaalfjarigen onder de naam BeeBall (single B en double B) en introduceert de KNBSB op dit moment aangepaste wedstrijdvormen en competitiestructuren voor kleinere en van samenstelling wisselende teams op recreatiesportniveau, die op het BeeBall aansluiten onder de naam CurveBall (zie www.knbsb.nl).

Keuzemomenten

Afhankelijk van je doelstellingen en mogelijkheden van je doelgroepen liggen er mijns inziens een aantal keuzemomenten en mogelijkheden, die de leerlingen de kans bieden om de spelproblematiek beter te laten beleven en doorgronden.

sen aanschaffen van statieven is heel goed te omzeilen met het 'krantenstatief' (zie foto), gemaakt van een strak opgerolde krant en een of twee, 45 cm pillonen. Dat weegt en kost vrijwel niets en is duurzamer dan u verwacht.

Krantenstatief

2. Een honkloopactie is tactisch gezien altijd het gevolg van de kwaliteit (snelheid, richting, hoogte en plaats van landen dan wel vangen) van een slag en volgens mij kan er dus nooit vooraf reeds besloten worden welk honk men moet trachten te bereiken (zoals bij 'Hit and Run').
3. Ik ben zelf vanuit het principe 'tikken is altijd goed', een groot voorstander om in eerste instantie voor een tikactie te kiezen in plaats van een 'brand'actie. Methodisch gezien is softbal volgens mij een veredelde vorm van een overloopspel oftewel een tikspel met vrijplaatsen.

Batling-T

kennisgemaakt met Beeball, Peanutbal of 'Coach-pitch'. Deze laatste spelvormen worden echter vrijwel allemaal direct als eindvorm aangeboden, zonder het spel echt te doorgronden.

Methodische keuzes

Hoe zou je alle leerlingen een attractieve en leerzame methode aan kunnen bieden?

Overzicht van keuzemogelijkheden			
Materiaal en afstanden:	Inblijven:	Uitmaken:	Wisselen:
<i>Keuze voor:</i>	<i>In het spel komen:</i>	<i>In het spel blijven/scoren:</i>	
Balgrootte, hardheid en gewicht	Statief	Vaste loopweg	Tikken
Knuppel	Uit de hand?	Variabele loopweg?	Vangen
Handschoen;			
kwaliteit en grootte	Toss	Na een vangbal:	'Branden'
<i>Speelveld:</i>	'Coach- pitch'	Spel gaat door, alleen slagman uit.	3 uit, met maximum
Aantal honken	Pitcher	Spel dood, lopers keren ongehinderd terug	3 uit
Honkafstanden		Spel dood, looper kan uitgemaakt worden.	
Hoek van het speelveld		Spel levend.	

Opmerkingen

1. Mijn ervaring is dat het slaan van een bal uit de hand een qua coördinatie veel moeilijkere vaardigheid is, dan slaan van een statief of op een over korte afstand verticaal aangegooide bal (toss). Het voor slechts enkele les-

Met name in het voortgezet onderwijs instromende leerlingen hebben diverse bewegingservaringen met slagbal-/honkloopspelen. Velen komen binnen met louter slagbalervaringen, steeds meer echter hebben via actieve verenigingen of enthousiaste (vak)leerkrachten reeds

Algemene uitgangspunten:

- werken in en met kleine veelal zelf gekozen speelgroepen, voor het vergroten van het aantal balcontacten en dus leerkansen en de mogelijkheid tot differentiatie, van 1 - 3, 3 - 3 (of 4 - 4), 6 - 6, naar 3 - 9

- probleemgestuurd lesgeven met name met de introductie van 'echte' spelregels.

Specifieke uitgangspunten:

- slaan heeft prioriteit één omdat het kenmerkend is voor deze spelen en door de leerlingen als meest uitdagend wordt ervaren (hot)
- tikken is altijd goed! Pas later wordt het spel uitgebreid naar 'branden' op de honken (vangen = not)
- duel pitcher-slagman kan worden uitgesteld, met de volgende opbouw:
  - statief
  - toss
  - 'coach pitch' (teamgenoot gooit 'lekker' aan)
  - pitchen door de tegenpartij (derde jaars?)
- de activering veldspel wordt mede bepaald door keuze van de bal (grote en hardheid), honkafstand en de hoek van het veld
- de keuze voor een basis/eindspel in een les wordt gemotiveerd door te wijzen op ervaringen uit voorgaande les(sen)
- het organisatorisch mogelijk maken dat er binnen de diverse speelgroepen (tijdelijk) gespeeld wordt met andere spelregels, afhankelijk van niveau en spelontwikkeling
- het gefaseerd invoeren van spelregels is afhankelijk van het niveau van het veldspel en het evenwicht tussen aanval/verdediging waarbij gelet wordt op:
  - wisselen tussen aanval en verdediging:
    - ieder slaat een vast aantal keren
    - plus 1-regel: ieder slaat een vast aantal keren + 1 uit
    - 3 uit wissel, met een maximaal aantal slagmensen (eventueel gecombineerd met de +1 uitregel)
    - 3 uit wissel.
  - honklopen na een vangbal:
    - spel gaat door, alleen slagman uit spel dood, lopers keren ongehinderd terug
    - spel dood, loper kan op terugweg uitgemaakt worden
    - spel levend.

Ten aanzien van wanneer je welke regels invoert zou ik zeggen: neem waar, zie en handel daarnaar. Uiteraard is je

FOTO: ANITA RIEMERSMA

handelingsplan sterk afhankelijk van je vakdidactisch concept en je doelgroep, maar mijns inziens voer je nooit een volgende stap uit omdat het spel nu eenmaal zo is.

Materiaalkeuze

Afhankelijk van de leeftijd (grootte van de handen) bieden wij het spel aan met zogenaamde Soft-touch ballen, waarbij wat betreft de balgrootte rekening dient te worden gehouden met gooiemogelijkheid en slagsnelheid/afstand. Des te kleiner de bal, des te makkelijker te gooien, echter des te hoger de balsnelheid en afstand bij een slag. Praktijkervaring wijst uit dat voor de eerste fase in het voortgezet onderwijs de 11 inch soft-touch bal het beste voldoet. Lichtere knuppels zijn eenvoudiger hanteerbaar en slaan de ballen harder weg. Kleinere handschoenen zijn beter hanteerbaar en dwingen tot een betere

techniek (vangen in de pocket in plaats van de flap), de meeste standaard voortgezet onderwijs handschoenen zijn vaak te groot.

Afstanden

De keuze van de honkafstand is een kwestie van ervaring. Zorg voor balans tussen aanval en verdediging. In eerste instantie wil je graag dat slagmensen succes ervaren, maar als dat leidt tot een gevoel van kansloosheid bij de verdediging laat dan snel ingrijpen en vergroot de afstanden dusdanig dat het ook voor de verdediging aantrekkelijk blijft.

In het tweede deel van dit artikel een verder vervolg van op de eventuele keuzemogelijkheden en een groot aantal praktische suggesties.

Correspondentie:
michelausems@planet.nl

De Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) zoekt ten behoeve van de opleiding Eerstegraads Leraar Lichamelijke Opvoeding (ALO) voor de campus in Nijmegen een

Opleidingscoördinator ALO (0,6-1,0 fte)

Wat zijn uw werkzaamheden?

De opleiding Eerstegraads Leraar Lichamelijke Opvoeding (ALO) wordt inhoudelijk en onderwijskundig aangestuurd door een curriculumvoorzitter. Als opleidingscoördinator c.q. curriculumvoorzitter bent u verantwoordelijk voor het programma van de major. Denk hierbij aan doelstellingen, samenhang, studielast, studeerbaarheid, vormgeving, toetsing, actualiteit en afstemming op de arbeidsmarkt. Ook zorgt u voor de afstemming op mogelijke minors en voor de afstemming op en gemeenschappelijkheid met andere majors binnen het instituut. U bewaakt en versterkt de relatie met het werkveld. Daarnaast bent u actief in de onderwijsuitvoering. Als opleidingscoördinator c.q. curriculumvoorzitter rapporteert u aan de directeur van het instituut. U bent het boegbeeld van de major.

Wat zijn uw kwaliteiten?

U hebt:

- een afgeronde, relevante universitaire opleiding
- veel ervaring als hoofddocent
- brede, actuele onderwijskundige en didactische kennis
- specialistische kennis op het gebied van sport en bewegen en u bent in staat om ontwikkelingen op deze terreinen te vertalen naar onderwijs
- de kwaliteiten om onderwijs substantieel te verbeteren, waarbij u een goede balans weet te vinden tussen de wensen van studenten, de mogelijkheden van het onderwijs, de wensen en kwaliteiten van het team en het beroepenveld

U bent:

- enthousiast
- communicatief vaardig
- een teamspeler
- initiatiefrijk
- vernieuwingsgezin
- graag werkzaam in een snel veranderende omgeving
- een goede coach en netwerker

Wat bieden wij u?

Een gevarieerde, zelfstandige functie in een professionele, dynamische en informele omgeving. U wordt aangesteld in de functie van Hoofddocent niveau 2. Aanstelling vindt in eerste instantie plaats op tijdelijke basis. Daarna is het mogelijk voor onbepaalde tijd in dienst te treden. Afhankelijk van uw ervaring bedraagt het bruto maandsalaris voor de functie maximaal € 4.781,19 (cao-hbo schaal 12) bij een fulltime aanstelling. Het salaris is exclusief 8% vakantietoeslag en 8,3% eindejaarsuitkering. Daarnaast biedt de HAN goede voorzieningen op het vlak van pensioen, ziektekosten, scholingsfaciliteiten, mobiliteit en ouderschapsverlof.

Hebt u belangstelling?

Herkent u zich in bovenstaand profiel en voldoet u aan de eisen? Reageert u dan voor vrijdag 12 juni 2009, door uw sollicitatiebrief met CV te sturen naar: Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, Service Unit P&O, t.a.v. mevrouw B. Gaertner, P&O-adviseur Werving & Selectie, Postbus 6960, 6503 GL Nijmegen. U kunt ook solliciteren via e-mail: miranda.vandelshout@han.nl. Wilt u bij uw sollicitatie vacaturenummer 09-084 vermelden? De sollicitatiegesprekken zullen plaatsvinden op dinsdag 16 juni 2009.

Waar gaat u werken?

Het Instituut Sport- en Bewegingsstudies (ISBS) omvat de opleidingen Sport, Gezondheid en Maatschappij (SGM), Algemene Lichamelijke Opvoeding (ALO), Sport- en Bewegingseducatie (SBE) evenals het expertisecentrum Seneca en maakt deel uit van de Faculteit Gezondheid, Gedrag en Maatschappij (GGM). Circa 1300 studenten worden er opgeleid tot kritische, innovatieve en ondernemende professionals. Hiertoe werken de opleidingen inhoudelijk en organisatorisch nauw met elkaar samen.

KIJK VOOR MEER INFORMATIE

OVER DEZE VACATURE OP

www.han.nl

Wilt u meer informatie?

Meer over de HAN vindt u op www.han.nl. Voor meer informatie over de functie kunt u contact opnemen met de heer T. de Jong, Instituutdirecteur, T (024) 353 11 32.

Acquisitie naar aanleiding van deze advertentie wordt niet op prijs gesteld.

Het vakwerkplan

De afdeling rechtspositie biedt hulp en bijstand bij allerhande vragen en problemen die voortvloeien uit de werksituatie van leden van de KVLO. In deze column ditmaal: het belang van het vakwerkplan. Door: mr. Sandra Roelofsen

Tot de competenties van een leraar behoort het op een zelfstandige manier verantwoordelijkheid dragen voor het ontwerpen, uitvoeren en evalueren van een programma lichamelijke opvoeding. In het voortgezet onderwijs maakt de leraar LO in de meeste gevallen deel uit van een sectie LO binnen de school en soms van een nog groter bovenscholse sectieverband bij een grote scholengemeenschap met meerdere locaties.

In goed overleg met de andere leden van de sectie moet binnen de kaders van de school een breed programma voor lichamelijke opvoeding worden opgesteld, een vakwerkplan. Dat vraagt van een leraar, naast het lesgeefniveau, competenties op het gebied van samenwerken met anderen, als leraar en collega binnen de vaksectie en in breder schoolverband.

Het door een sectie opgestelde vakwerkplan LO heeft formeel de goedkeuring of instemming van de directie nodig om als richtinggevend instrument te fungeren binnen de lessen LO.

Waarom is een vakwerkplan, naast het didactische belang, ook juridisch zo belangrijk?

1. Als richtinggever en belangrijk argument voor aan te schaffen materialen: heeft de directie haar akkoord gegeven op het door de sectie opgestelde vakwerkplan, dan moet u als sectie natuurlijk de mogelijkheid hebben om de daarin opgenomen doelen te kunnen bewerkstelligen. Daar vloeit uit voort dat ook de daarbij behorende materialen tot uw beschikking moeten staan! Hebt u als onderdeel opgenomen het springen op een grote trampoline, dan gaat dit moeilijk zonder trampoline. Maakt een introductie in het klimmen

deel uit van uw plannen, dan kunt u met het vakwerkplan in de hand afspraken maken over het plaatsen van een klimwand of in ieder geval gebruik kunnen maken van een klimwand.

Hebt u een introductie in de schermsport op het programma staan dan moet u de mogelijkheid en de financiën krijgen om dit te kunnen regelen. Maak dus gebruik van het vakwerkplan door dit daadwerkelijk in de praktijk te brengen!

FOTO: HANS DIJKHOFF

2. In het kader van aansprakelijkheidszaken is een vakwerkplan van groot belang. Bij de rechtbank Haarlem speelt in 2006 de volgende zaak: een school wordt aansprakelijk gesteld door de ouders van een leerlinge die tijdens een les hordelopen vervelend ten val komt, haar been op meerdere plaatsen breekt en daarna lange revalidatie nodig heeft. Het gaat hier om schade door letsel dat is ontstaan in de gymnastiekles onder leiding van een door de school aangestelde leerkracht, waarbij de rechtbank de volgende vraag moet beantwoorden: *Is de leerkracht bij het leidinggeven, gelet op alle omstandigheden van het geval, tekortgeschoten in de zorg die van haar jegens de leerlingen van de gym-*

nastiekoefening kan worden gevergd? Met name komt het aan op de vraag of er bij het onderdeel hordelopen voldoende en passende voorzorgsmaatregelen zijn getroffen ter voorkoming of beperking van het risico van een ongeval en de gevolgen daarvan.

De rechter stelt het volgende vast: Het lesprogramma en de werkwijze binnen de lessen is vastgelegd in een zogeheten *vakwerkplan* dat de afspraken tussen de gymnastieklerkrachten bevat. Alle tien de gymnastiekdocenten van de school werken volgens dit plan. Ook het onderdeel hordelopen is opgenomen in het vakwerkplan en wordt aangeboden op de in het plan opgenomen wijze. De hordes staan bijvoorbeeld verder van elkaar af en zijn ingepakt met schuimrubber ter voorkoming van schade. Er vindt differentiatie naar niveau plaats en de volgorde van aanbieden en het arrangement kent een duidelijke, afgesproken structuur waarbij veel acht

wordt geslagen op veiligheidsmaatregelen.

Tevens stelt de rechter vast dat deze wijze van werken al jarenlange praktijk is en nog nooit tot ernstige ongelukken heeft geleid.

Een en ander tezamen voert de rechter tot de conclusie dat, in het licht van de genoemde inrichting van het gymnastiekonderwijs (het vakwerkplan!) en de veiligheidsmaatregelen die de leerkracht heeft genomen,

de kans op een ongeval niet zo groot was dat zij de bewuste oefening niet had mogen laten uitvoeren. De school is daarom niet aansprakelijk voor de schade die de leerling als gevolg van het ongeval heeft geleden.

Gebruik en actualiseer het vakwerkplan dus regelmatig om het ook op genoemde punten te kunnen inzetten!

Hebt u vragen over deze of andere zaken op rechtspositioneel gebied dan kunt u zich wenden tot de afdeling IRP, te bereiken per e-mail: irp@kvlo.nl en op maandag en dinsdag van 12.30-16.30 uur en op vrijdag van 9.30 -12.30 uur op telefoonnummer 030 693 7678.

KVLO vaak informatiebron

De KVLO is de belangenorganisatie voor docenten lichamelijke opvoeding. Gedurende het laatste halfjaar heeft de organisatie een persvoorlichter in dienst om uitingen naar 'buiten' nog beter te stroomlijnen. Dat de KVLO als informatiebron en gesprekspartner serieus wordt genomen blijkt uit het volgende artikel.

Onder redactie van: Hans Dijkhoff

Sommige zaken worden in de media breed uitgemeten. Het waarom daarvan kan vele gronden hebben. Gevolg is wel dat de 'paniek' die dan ontstaat omtrent een onderwerp kan leiden tot vragen door leden van de Tweede Kamer. Zo ook in dit geval toen het ging om een, volgens de media, grote toename van het aantal ongelukken tijdens de gymles. Op de vragen van de leden Smits en Van Dijk (beiden SP) over ongelukken bij gymnastiek werd door staatssecretaris Sharon Dijksma antwoord gegeven. Ze putte daarvoor veelvuldig uit persberichten en publicaties die de KVLO zelf of in samenwerking met andere organisaties heeft verspreid. Hier de gestelde vragen en de antwoorden daarop van de staatssecretaris die ze op 9 april heeft gegeven.

1. *Wat is uw oordeel over het bericht 'Aantal ongelukken tijdens gym met helft gestegen?'* (Trouw, 9 maart 2009).

Het artikel gaat over een onderzoek uitgevoerd door de Stichting Consument en Veiligheid naar het aantal ongelukken tijdens gymlessen in het primair en voortgezet onderwijs tussen 2003 en 2007. De cijfers tonen een stijgende trend van het aantal ongevallen. De trend komt overeen met de trends die de Stichting Consument en Veiligheid ziet bij sport in het algemeen. Verder geeft de Stichting Consument en Veiligheid aan dat het om een logische toename gaat aangezien er meer wordt gesport op scholen. De oorzaken van de ongelukken tijdens de gymles zijn niet onderzocht.

Regelmatig sporten en bewegen is van wezenlijk belang voor de ontwikkeling van kinderen en heeft een positief effect op de

gezondheid en de preventie van overgewicht. Wel kleeft er altijd een zeker risico aan sporten en bewegen. Ongelukken tijdens de gymles zijn nooit geheel te voorkomen. Dat neemt niet weg dat het belangrijk is om het risico op blessures zoveel mogelijk in te perken.

Daarbij is het allereerst van belang te benadrukken dat de Koninklijke Vereniging van Leraren Lichamelijke Opvoeding (KVLO) begin dit jaar, naar aanleiding van het onderzoek van de Stichting Consument en Veiligheid over de periode 2002-2006, in een nieuwsbericht naar voren heeft gebracht, dat gymlessen vergeleken met

Ronald Plasterk de minister van onderwijs en Sharon Dijksma de staatssecretaris

andere sportactiviteiten relatief veilig zijn. Uit de ongevalcijfers voor 4- tot 18-jarigen tijdens bewegingsonderwijs over 2002-2006 blijkt dat er jaarlijks gemiddeld 13.500 ongevallen waren waarbij spoedeisende hulp nodig was, waarvan 7.000 in het VO en 6.500 in het PO. In de periode 1999-2003 betrof het 14.000 ongevallen. Na correctie voor trends in de bevolkingsopbouw blijkt dit verschil niet significant. Per jaar betreft het ongeveer één ongeval op 12.500 gymlessen.

Verder geeft de KVLO in het nieuwsbericht aan dat uit het onderzoek blijkt, dat op

school jaarlijks 26.500 ongevallen plaats vonden, waarvan 13.500 tijdens de gymles. In de privé sfeer ging het om 114.000 ongevallen en bij sportbeoefening na schooltijd om 64.000. De KVLO beoordeelt het risico op een ongeluk tijdens het bewegingsonderwijs daarom in vergelijking met andere contexten niet groot. Verder blijken de ongevallen niet ernstiger te zijn dan de andere ongevallen op school. De direct medische kosten zijn lager dan de medische kosten bij ongevallen op het schoolplein of tijdens sportbeoefening. Bij 3% van de ongevallen in de gymles was opname noodzakelijk. Bij sportongevallen was dit 5%, bij de ongevallen op het schoolplein 6%.

2. *Wat onderneemt u om het grote aantal ongelukken tijdens gymnastiek te verminderen?*

Schoolbesturen zijn in de eerste plaats zelf verantwoordelijk voor het creëren van een veilige omgeving in de klas en in het gymlokaal. Zo zijn scholen verplicht om het beleid met betrekking tot de veiligheid in de schoolgids op te nemen en ouders en leer-

lingen kunnen met klachten over het veiligheidsbeleid een beroep doen op de klachtenregeling van de school. De Inspectie van het Onderwijs ziet toe op het veiligheidsbeleid van de school.

Verder is er enkele jaren geleden door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, in een campagne van vijf jaar, veel aandacht besteed aan veiligheid in en rond de schoolgebouwen. In deze campagne is aandacht gegeven aan een methode waarmee scholen de veiligheid in en rond het schoolgebouw kunnen verbeteren. Om te borgen dat na afsluiting van deze campagne de opgedane kennis en ervaring beschikbaar zou blijven, hebben organisaties uit het werkveld, zoals de samenwerkings-GGD'en, de landelijke ouderorganisaties, de besturenorganisaties, de pabo's en

FOTO: HANS DIJKHOFF

Bovendien wordt er aandacht besteed aan het aspect 'veiligheid' en 'fair play' in het beroepsprofiel, de beroepscode, de opleidingskwalificaties en de Basisdocumenten Bewegingsonderwijs PO en onderbouw VO, die het eerst in 2007 door de KVLO en de Stichting Leerplanontwikkeling Nederland zijn opgesteld.

- 3 Deelt u de mening van de Stichting Consument en Veiligheid dat de explosieve stijging mogelijk wordt veroorzaakt door groeps grootte, geschiktheid van accommodaties en de staat van de toestellen?
Zo nee, waarom niet?

het Vervangingsfonds, deze taak op zich genomen.

Ook werkt de KVLO samen met de Stichting Consument en Veiligheid aan het veiliger maken van gymlessen. Zo heeft de KVLO in 2007 samen met de Stichting Consument en Veiligheid de brochure 'Veiliger bewegingsonderwijs op de basisschool' ontwikkeld en is in januari van 2009 de module 'Veiliger bewegingsonderwijs met de VO Veiligheidsmanager' tot stand gekomen. Beide zijn gratis op alle scholen verspreid. Daarnaast worden er studiedagen voor docenten bewegingsonderwijs georganiseerd door de KVLO over het creëren van een veiliger bewegingsonderwijs en zijn docenten bewegingsonderwijs verplicht zich na te scholen in EHSBO (eerste hulp bij sportongevallen). Een ander project dat de Stichting Consument en Veiligheid nu uitvoert richt zich op risicogedrag bij vmbo-jongeren. Daarbij worden jongeren bewuster van de risico's die ze lopen bij onder andere het sporten.

Verder is enkele jaren geleden de postinitiële leergang bewegingsonderwijs ingevoerd, waaraan de eerste cursisten in het studiejaar 2004/2005 zijn afgestudeerd. Leraren die bewegingsonderwijs willen geven aan de groepen 3 t/m 8 in het basisonderwijs en de groepen bestemd voor leerlingen vanaf zeven jaar in het speciaal basisonderwijs en het speciaal onderwijs, dienen deze leergang te volgen. Deze postinitiële leergang

FOTO: HANS DIJKHOFF

FOTO: HANS DIJKHOFF

Docenten krijgen bijscholing in hulpverleners tijdens studiedag

geeft een kwaliteitsimpuls aan het bewegingsonderwijs dat ook van positieve invloed is op de veiligheid tijdens de gymlessen.

De Stichting Consument en Veiligheid heeft geen onderzoek verricht naar de oorzaken van de ongelukken tijdens de gymlessen. Het beeld van een explosieve stijging van het

aantal ongelukken door groeps grootte, geschiktheid van accommodaties en de staat van de toestellen wordt niet bevestigd door de KVLO. Feit is wel dat de ongevalregistratie van scholen sinds 2001 fors is toegenomen en dat er op scholen meer wordt gesport. Dat zal dus in ieder geval van invloed zijn geweest op de gemeten toename.

4 *Bent u bereid maatregelen te treffen om het aantal ongelukken terug te dringen, zoals het verkleinen van de klassen en het zorgen voor beter materiaal?*

Er wordt veel ondernomen om de omgeving op scholen en in het gymlokaal veilig te maken en te houden, zie mijn antwoord op vraag 2.

5 *Wat is uw mening over de praktische handleidingen en de valtraining die de Koninklijke Vereniging van Leraren Lichamelijke Opvoeding en Consument en Veiligheid beschikbaar stellen voor scholen? Bent u voornemens deze handleiding landelijk te verspreiden als een manier om het stijgende aantal ongelukken tegen te gaan?*

De handleidingen zijn al landelijk verspreid.

Correspondentie:

nathalie.koopman@kvlo.nl

ONDERWIJSKUNDIGE ZAKEN

Vrijstelling of ontheffing?

Van het Inrichtingsbesluit WVO

In het Inrichtingsbesluit, dat de ontheffingen en vrijstellingen regelt voor de Vernieuwde Tweede Fase, ingegaan per 1 augustus 2007*, wordt een duidelijk verschil gemaakt tussen beide begrippen. Voor de onderbouw geldt de Wet Voortgezet Onderwijs (WVO). In dit stuk een uitleg.

Door: Alien Zonnenberg

Vrijstelling

Een vrijstelling wordt gebruikt wanneer een leerling iets niet hoeft, omdat al aan de verplichtingen is voldaan. Deze vrijstellingen zijn door de wetgever bepaald en de school mag hierin niet zelf beslissen.

Bijzondere vrijstellingen zijn geregeld in een beschikking, deze heeft betrekking op leerlingen uit topsportprojecten op LOOT-scholen en leerlingen die in het kunstonderwijs terechtkomen (LOOK-scholen). De vrijstellingen zijn gebonden aan de school en het traject van topsport dat de leerling volgt. Bij verandering van school vervallen deze vrijstellingen voor de leerling.

Ontheffing

De term ontheffing wordt gebruikt voor individuele gevallen. De school kán bijvoorbeeld voor LO, gemeenschappelijk deel, een ontheffing verlenen wanneer een leerling op grond van de lichamelijke gesteldheid niet aan de lessen kan meedoen. Voor de uren die hierdoor vrijkomen hoeft geen vervangend onderwijs te worden gevolgd.

Voor de onderbouw is de ontheffing geregeld in artikel 11d waarbij de school zelf mag besluiten op welke wijze de lestijd wordt vervangen. (Bron artikel 11d WVO. Ontheffingen delen onderwijsprogramma; bijzondere voorschriften).

* Bij de regelingen van zowel de WVO als het Inrichtingsbesluit moet u altijd kijken naar de datum van invoering. Dit gaat in de regel per cohort, vandaar dat in de wetgeving voortdurend gesproken wordt over de leerlingen van de oude en de vernieuwde tweede fase.

Correspondentie: alien.zonnenberg@kvlo.nl

Juryrapport verkiezing 'Sportiefste basisschool van Nederland'

Winnaar: De Catamaran uit Rotterdam

Bij de onlangs gehouden verkiezing van de sportiefste basisschool 2009 is De Catamaran uit Rotterdam door de jury als winnaar aangewezen. De Moolhoek uit Kapelle ontving een eervolle vermelding van de jury en De Horizon uit Delft won de publieksprijs voor de beste podiumpresentatie. Door: Ton Winkels

Uit alle ingestuurde plannen heeft de nominatiecommissie uiteindelijk acht scholen genomineerd.

Zowel de nominatiecommissie als de jury was zeer onder de indruk van de kwaliteit van de plannen en initiatieven die ook in het primair onderwijs op het gebied van bewegen en sport van de grond komen. Alle ingestuurde plannen lagen op een hoog niveau en getuigen van een wil tot samenwerking met diverse partijen: gemeente, sportverenigingen, welzijnsorganisaties maar ook tussen scholen onderling.

Vragenlijst

Aan de hand van een vragenlijst hebben de scholen hun plannen, ideeën en visie over bewegen en sport ingediend. De scholen is gevraagd aan de hand van de volgende items een beschrijving te geven van alle activiteiten die samenhangen met bewegen en sport op school. De items zijn:

- het bewegingsonderwijs en het programma van bewegen en sport op school: in binnen en buiten lesverband
- een beschrijving van de wijze waarop de schoolleiding, het management het bewegingsonderwijs en sportactiviteiten ondersteunt
- de plaats die het bewegingsonderwijs en de bewegings- en sportactiviteiten hebben in de dagelijkse gang van zaken in de school
- de zorg van kinderen in de relatie tot bewegen en sport

- de betrokkenheid van de school naar de omgeving, de buurt en sportverenigingen
- de aandacht die de school heeft voor de relatie tussen bewegen en gezondheid
- de participatie van leerlingen en/of ouders bij bewegen en sport.

Toekomst

Daarnaast hebben de nominatiecommissie en de jury gekeken naar een perspectief voor de toekomst, duurzaamheid en verankering van de plannen in de school én kan

de genomineerde of winnende school een voorbeeld van good-practice zijn. Een voorbeeld waar andere scholen door geïnspireerd kunnen raken.

Uiteindelijk werden de volgende acht scholen genomineerd:

1. De Horizon, Delft
2. De Springbok, Den Haag
3. De Catamaran, Rotterdam
4. De Moolhoek, Kapelle
5. 't Koggeschip, Amsterdam
6. De Rank, Apeldoorn
7. De Aldenhove, Nijmegen
8. De Letterdoes, Maastricht.

Deze scholen zijn op vrijdag 24 april in de Nationale Sportweek allemaal uitgenodigd om met 25 leerlingen naar het sportcomplex van de TU Delft te komen. Terwijl de leerlingen een leuk sportprogramma werd aangeboden, werden de vakleerkrachten en

De Rank in actie

FOTO: MICKEY LUNGE

de directie één voor één door de jury bevestigd over hun ingediende plannen. De jury was als volgt samengesteld:

- Henk Gemser, voorzitter, *Chef de Mission Olympische Winterspelen*
- Gerda Op het Veld, *NOC*NSF*
- Chris Mooij, *SLO*
- Maria Knapen, *Convenantbureau Overgewicht*
- Miriam Appelman, *KVLO*
- Ton Winkels, secretaris, *KVLO*.

Prijzen

De winnende school, De Catamaran uit Rotterdam, ontving een waardecheque van €5000. Alle andere genomineerde scholen hebben een waardecheque van €1000 gekregen. De waardecheques werden beschikbaar gesteld door de vier grote leveranciers van gymnastiektoestellen: Janssen & Fritsen Sport, Schelde Sports, Nijha en Bosan Sport. De winnaar van de publieksprijs voor de beste podiumpresentatie, De Horizon uit Delft, ontving een grote beker. De prijsuitreiking werd verricht door een van de ambassadeurs van de Nationale Sportweek, Bart Meijer, samen met de voorzitter van de jury, Henk Gemser.

Rapportage door de jury

In het beraad na afloop van de inhoudelijke verdediging was het voor de jury niet eenvoudig een winnaar aan te wijzen omdat de verschillen tussen een aantal genomineerde scholen niet groot waren. De jury constateert dat de genomineerde scholen goed gebruikmaken van de mogelijkheden die een gemeente kan bieden om een goed attractief beweeg- en sportprogramma van de grond te krijgen. Daarbij is het aardig om te zien dat in een kleine gemeenschap het contact met de lokale sportvereniging op een meer natuurlijke manier en vaak als vanzelfsprekend wordt opgepakt. In de 'grote' stad wordt vaak meer in de voorwaardelijke sfeer geregeld: een vakleerkracht en kant-en-klare programma's waar de school op in kan tekenen. Maar alle scholen gaan zeer creatief om met de middelen en mogelijkheden om een attractief programma voor de leerlingen neer te zetten. Een positieve ontwikkeling is ook te zien in de uitbreiding van het aantal uren lichamelijke opvoeding per week voor de leerlingen. Scholen kiezen er, al dan niet ondersteund door de gemeente, steeds vaker voor om meer formatie beschikbaar te stel-

len voor het onderwijs in de lichamelijke opvoeding. Op deze manier leveren ze weer een bijdrage om de leerlingen te laten voldoen aan de beweegnorm van een uur bewegen per dag gedurende minimaal vijf dagen in de week.

De jury ziet dat ook in het primair onderwijs bij de genomineerde scholen sprake is van structurele samenwerkingsverbanden

De jury constateert ook dat het plezier in bewegen bij de kinderen op alle scholen een voorname plaats inneemt. Niet alleen in de les bewegingsonderwijs maar ook bij alle andere activiteiten op het gebied van bewegen en sport. Vaak wordt er ook gesproken over het creëren van een sociaal-emotioneel veilige omgeving waarbinnen elk kind op zijn of haar niveau mee kan

Eén van de buitenactiviteiten

tussen de gemeente, de school en de sportverenigingen. We zien dat op steeds meer scholen een combinatiefunctionaris aangesteld wordt, die een breed aanbod aan naschoolse sportactiviteiten verzorgt. Een recente ontwikkeling is het oprichten van schoolsportverenigingen op scholen. Leerlingen zijn vaak automatisch lid van zo'n vereniging. De trainingen worden in samenwerking met bestaande verenigingen op school of in de directe omgeving van school gegeven en er wordt ook aan wedstrijden meegedaan. In de begeleiding spelen de ouders vaak een belangrijke rol. De jury vond het ook verheugend te constateren dat op alle scholen veel aandacht was voor bewegen en gezondheid. Er wordt deelgenomen aan talloze projecten waarbij gezondheid en het voorkomen van overgewicht centraal staat.

doen. Deze veilige omgeving is voorwaarde om kwalitatief goed bewegingsonderwijs aan te bieden.

Eervolle vermelding De Moolhoek uit Kapelle

Het viel de jury op dat De Moolhoek uit Kapelle met de beperkte middelen, die in een kleine gemeente beschikbaar zijn, een zeer breed aanbod van bewegen en sport aanbiedt. De lessen in groep 3 t/m 8 worden door een vakleerkracht verzorgd, waarbij de groepsleerkracht assisteert. Er is een intensieve samenwerking met de lokale sportverenigingen. Voor de motorisch zwakke leerlingen worden er in samenwerking met een kinderfysiotherapeute MRT-lessen gegeven. In het project sCOOLsport wordt gewerkt aan een actieve en gezonde leefstijl voor de

FOTO: MICKEY LUNINGE

Op de achtergrond de winnaar

leerlingen en in het project Topkidz wordt aandacht besteed aan kinderen met overgewicht. De jury is van mening dat De Moolhoek uit Kapelle een goed voorbeeld is voor andere scholen uit kleine gemeenten en heeft de school hiervoor dan ook een eervolle vermelding gegeven.

De winnaar 2009

De Catamaran is een school met een duidelijke visie op bewegen en sport en een goed voorbeeld van wat de school en gemeentelijk sportbeleid samen voor elkaar kunnen krijgen. Ook op een school die gesitueerd is in een achterstandswijk.

Helder is dat alle plannen niet alleen breed in de school gedragen worden maar ook veel waardering bij zowel de gemeente Rotterdam als bij de ouders genieten. Dat de school nu staat waar ze staat, is mede te danken aan innovatief en ondernemend denken van directie, het personeel, de twee

bezielende docenten bewegingsonderwijs en de ouders.

Veel lof heeft de jury voor de docenten bewegingsonderwijs die als een hecht team functioneren waarbij zij ook de andere leerkrachten coachen op het gebied van bewegen en sport. Zij zijn beiden fulltime in dienst van de school (310 leerlingen) en verzorgen de lessen LO in alle klassen. Groep 1 en 2 krijgt twee keer per week LO en de groepen 3 t/m 8 zelfs drie keer per week. Het aanbod van sport en bewegen op De Catamaran berust op drie pijlers:

1. het 'Lekker Fit'-project
2. de verlengde dagarrangementen
3. de eigen schoolsportvereniging.

In het 'Lekker Fit'-project wordt structureel aandacht besteed aan het stimuleren van een gezonde en actieve leefstijl van de leerlingen om te gaan sporten en overgewicht tegen te gaan. In de vaklessen worden alle dertien leerlijnen uit het *Basisdocument*

getoetst en verwerkt in een leerlingvolgsysteem de zogenaamde 'Fit-meter'. Aan het eind van het jaar ontvangen alle leerlingen een 'Sportrapport' met daarin alle gegevens van de toetsen, testen en activiteiten waaraan ze hebben deelgenomen. Ook wordt er in het kader van dit project nog drie keer per jaar een 'lekker Fit-Week' georganiseerd.

In het kader van de verlengde dagarrangementen kunnen de leerlingen onder andere kiezen uit een breed aanbod van naschoolse sportactiviteiten, waarbij de leerlingen onder leiding van de vakleerkracht zich kunnen verdiepen in een groot aantal sporten.

Tot slot heeft de school een eigen schoolsportvereniging opgericht, waarvan de coördinatie in handen is van een van de vakdocenten. De schoolsportvereniging verzorgt in nauwe samenwerking met de sportverenigingen in de buurt trainingen in de eigen accommodatie van de school. De

Vol aandacht

drempel is dus heel laag. Binnen een jaar tijd is al ruim 35% van de leerlingen lid geworden van de vereniging. Binnen de vereniging worden op dit moment vier sporten aangeboden: voetbal, korfbal, handbal en turnen. Er wordt ook deelgenomen aan de competitie. Deze wedstrijden worden gehouden op de accommodatie van de sportverenigingen, zodat ook die drempel verlaagd wordt. De ouders hebben hierbij een actieve rol, onder andere als coach. Ondermeer door de invloed van de schoolsportvereniging is het aantal leerlingen dat lid geworden is van een reguliere sportvereniging de afgelopen jaren gegroeid van 7% naar 40%!

De jarenlange inzet tot meer en beter bewegen, de hulp en inzet van ouders, de aandacht voor gezondheid, de gedrevenheid van de vakleerkrachten en de ondersteuning van het hele team, het benutten van kansen en het gebruik maken van de mogelijkheden die er zijn en het programma-aanbod, is voor de jury de reden om

FOTO: MICKEY LUNGE

Podiumpresentatie De Horizon

aan De Catamaran de titel Sportiefste Basisschool van Nederland toe te kennen.

Zij maken hun slogan 'De Catamaran meer dan alleen een school' meer dan waar!

Dank

Een speciaal woord van dank wil de jury richten aan de Gemeente Delft, de TU Delft en het ROC Mondriaan. Dankzij hun medewerking is het mogelijk gemaakt om in samenwerking met de KVLO en NOC*NSF deze verkiezingen te organiseren!

FOTO: MICKEY LUNGE

Correspondentie:

ton.winkels@kvlo.nl

Wijsheid uit het Oosten (1)

Lichamelijke opvoeding en sport in de Oosterse en met name de Japanse cultuur

Het Verre Oosten - vooral China en Japan- kent een geheel eigen geschiedenis en ontwikkeling met betrekking tot bewegen en sport. Sport voor zo ver wij dat als beeld aangeboden krijgen en beleven, is van Westerse origine. In Japan kent men in wezen geen 'sport' in Westerse zin. Door: Jan Kallenbach

FOTO: PRIVÉ

De auteur te gast in de dojo (budo school) van collega Sato

In feite heeft men in Japan de bij ons bekende (Westerse sporten) daar pas ná de openstelling bij de Meiji Reformatie in 1868 leren kennen. Omdat men andere uitgangspunten en opvoedingsdoelen hanteert bij de kunst van het bewegen, heeft men soms de geïmporteerde Westerse sportvormen naar eigen opvatting en omstandigheden aangepast of veranderd. Daarbij denk ik bijvoorbeeld dan aan een der eerst geïmporteerde sporten, het baseball dat zij in hun variant 'basebaru' noemen en later het baanwielrennen: 'keirin'. Een ieder die de Japanners wel eens heeft zien honkballen in de Haarlemse honkbalweek, heeft met eigen ogen kunnen zien dat men het spel anders beleeft en speelt.

Het beleven van perfectie speelt bij hen in ieder geval een grote rol.

Geschiedenis

In zowel Japan als China heeft zich door de geschiedenis heen een geheel eigen bewegingscultuur ontwikkeld, die wars van Westerse invloed niet sportief valt te noemen en vooral niet agonistisch is (wedijver) en zich met name ontwikkeld heeft rondom de inheemse zelfverdedigingsdisciplines, zoals het wu shu in China en het budo in Japan.

Japan

Ik ben na het behalen van mijn onderwijsakte in '67-'68 een jaar naar Japan geweest om mij in de Oosterse bewegingscultuur te verdiepen en dan met name de martiale. China was in die tijd niet toegankelijk en het Tai Chi Chuan werd in die tijd alleen door ouderen beoefend. Het verklaart mijn keuze voor Japan. Ik was bovendien als zwarte banddrager uitgenodigd door de

beroemde leraar Mas Oyama (Kyokushinkai karate) en heb mij in zijn school dagelijks bekwaamd. Omdat ik merkte dat het *karate* dat hij onderwees - hoe vreemd ook- in Japan zelf bij lange na niet zo bekend was als bij ons...heb ik mij ook bij andere 'budomeesters' aangemeld. Ik had het geluk dat ik bij de beste ben aangenomen als 'deshi' (geaccepteerd leerling) en heb bij hen in de 'keuken' mogen kijken. Ik judo al sinds de lagere school en ik heb mij uiteraard ook aangemeld bij de beroemde Kodokan Judoschool van Jigoro Kano (1860-1938) in Tokyo. Deze sensei (leraar) heeft vanaf 1881 op een fantastische manier de traditioneel Japanse vechtkunst Ju-jutsu in technische, maar ook maatschappelijke zin weten te transformeren naar een voor hun doen modernere (sport)vorm. Zo werden gevaarlijke technieken weggelaten en er mochten voor het eerst ook burgers aan meedoen. Maar daarover later meer.

Met behulp van de in Japan wonende Amerikaanse judo sensei Donn Draeger kwam ik in contact met de oudere martial arts. Zoals het *kenjutsu* (schermen) en *jojutsu* (stokkunst) en via master Sawai zou ik kennismaken met een oude *kenpo*-stijl, een voorloper van het *ju jutsu*. Op zichzelf allemaal gerenommeerde martiale tradities en bewegingsculturen die tot de Meiji Reformatie (1868) slechts beoefend mochten worden door één enkele bevolkingsgroep (kaste), die der 'bushi'. Deze buke en bushi vormden de hof- en landadel van Japan en zij waren de enigen die geacht werden zich in het bewegen te bekwamen. De lagere kasten hadden geen toegang en kenden en ontwikkelden ook geen bewegingsvormen anders dan pure ambachtelijke. Zelf opgegroeid met de judo- en karate-sport, waren deze disciplines voor mij in eerste instantie heel anders georiënteerd en zij werden ook op een heel andere manier beleefd dan ik tot dusver mee had gemaakt.

Japans oudste vormen van krijgskunst, de bugei

Oorspronkelijk hadden de martial arts in Japan de bedoeling de bushi te oefenen in

(1) militair effectieve vormen, waarmee (2) zij de clan konden beschermen en de orde konden handhaven (3). Bij het bereiken van een door het Tokugawa Shogunaat (1603-1868) afgedwongen langdurige periode van vrede, hebben klassieke leraren langzamerhand hun bugei (militaire martial arts en verzamelnaam voor alle klassieke martial arts) ook wel bujutsu genoemd, weten om te bouwen naar een nieuwe cultuurvorm, bu-do genaamd. Martial art werd martial way. Vooral omdat ondanks het feit dat er vrede heerste, de bushi verplicht waren nog wel degelijk getraind te blijven. De nieuwere budovarianten dienden dus net als voordien de beoefenaren fit te houden, maar zij transformeerden allengs meer naar disciplines, die steeds meer geestelijke vorming beoogden. Zo kregen alle klassieke vormen (bujutsu) een 'do'-karakter en kregen zij het woord 'do' (Tao) erbij. Ju-jutsu werd bijvoorbeeld ju-do en ken-jutsu werd ken-do enz. Een proces dat vier eeuwen in beslag zou nemen en in wezen nog steeds voortduurt.

Auteur met master-teacher Otake Risuke en zijn zoon in 'yoroi' uit de Katori Shinto Ryu school

FOTO: PRIVE

De verandering in bijv. het ken-jutsu ging zo ver dat men bamboe zwaarden ging hanteren in plaats van echte, of hardhouten versies. Het boeiende daarvan was wel, dat het materiaal nieuwe mogelijkheden creëerde en zo kon een 'stoeivorm' van schermen ontstaan, waarbij men elkaar niet kon verwonden. Daardoor kon men het gevecht overigens wel langer volhouden en zo ontstonden er ook anders uitgevoerde technieken en een andere mentaliteit, met een veel grotere aandacht voor de stijl van uitvoeren. Een zelfde proces zou zich veel later ook in het ju-jutsu voltrekken. Besef dat dit proces van transformatie van de martial arts in die tijd zo'n 750 erkende klassieke bugei-scholen betrof met zo'n twee miljoen actieve bushi op een bevolking van 30 miljoen, die bovendien ná de Reformatie allemaal omgevormd dienden te worden.

Vanaf toen werden mentaal-morele vorming, fysieke volharding, de perfecte

uitvoering en etiquette belangrijker gevonden dan effectiviteit. Het nieuwe ken-do werd met zijn vernieuwingen door het Imperial Rescript on Education (1890) geschikt geacht als LO-schoolvorm en kreeg een plaats in het onderwijscurriculum.

*Kenmerk van de nieuwe martiale 'do'-vorm: gerichtheid op (1) mentaal/morele vorming, (2) zelfdiscipline/persoonlijkheidsvorming, (3) zoeken naar perfectionering in techniek en performance. Dit werden de nieuwe oefendoelen én...ook leken kregen toegang. (Draeger: *Martial Arts and Ways of Japan*, deel 3.)*

Maatschappelijke ontwikkelingen

De genoemde Reformatie die in 1868 het Shogunaat afschafte en de keizer weer in aanzien dacht te moeten herstellen, wilde zich tegelijkertijd ook meten met Westerse mogendheden. Men schafte de ouderwets geachte vier klassenstructuur van buke/bushi, clerus, kooplieden, boeren af en de bevoorrechte positie van de bushi werd zelfs opgeheven. Men verbood daarbij drastisch al hun privileges en specifieke gebruiken en probeerde tegelijkertijd een nieuwe democratische staatsvorm in te voeren. Dit bracht niet alleen een enorme

cultuurcrisis teweeg, maar het creëerde ook een ongekend bestuursvacuüm. Het was dan ook te verwachten, dat de nieuwe klasloze bushi-elite in de nieuwe en naar het Westerse democratische model te vormen Japanse staat, toch weer een leidende positie zou innemen. Van oudsher waren bushi

hoog opgeleid, ontwikkeld, disciplinair geschoold en zij gaven al leiding. Sommigen waren zo hervormingsgezind dat zij doorschoten en zich overdreven in Westers, in jacquet of rokkostuum kleedden, waarvan zij vonden dat het bij hun nieuwe status paste. Meer traditionele bushi die de ontwenteling naar de nieuwe waarden anders beleefden, bleven zich traditioneel kleden, omdat zij vonden dat het allemaal te snel ging en zij hun land, tradities en cultuur niet wilden verloochenen.

Bijzonder was dat nieuwe leidinggevenden hun oorspronkelijk geestelijk gedachtegoed, gebaseerd op hun traditie en opvoeding met bijbehorende fysieke martiale training, qua filosofie en leefregels (bushido) meenamen naar hun nieuwe overheidsbetrekking en in feite gewoon voortzetten in de vorming van het nieuwe Japan. Zo werd het leger - voor het eerst bestaande uit gewone dienstplichtigen - opgevoed alsof

zij de 'nieuwe samourai' zouden zijn en kregen leerlingen op school budovormen als kendo en sumo als schoolvormen van lichamelijke opvoeding. De Japanse gewone bevolking die überhaupt nog nooit deel had mogen nemen aan de elitaire bewegingscultuur en ook nog nooit een democratische traditie had gesmaakt, accepteerde deze nieuwe bestuurslaag en nieuwe verworvenheden min of meer als vanzelfsprekend. Zo werd het oude en reeds bestaande opvoedkundige gedachtegoed moeiteloos geïmplementeerd in situaties als het leger, het onderwijs en zelfs in de politiek van het landsbestuur.

Herhaling van dit maatschappelijke proces

Dit proces zou zich na WO2 nog weer eens herhalen toen de Amerikaanse bezettingsmacht onder leiding van McArthur Japan op een democratische manier wilde hervormen. Veel oude politici afkomstig uit de hiervoor geschetste vooroorlogse situatie die zich loyaal opstelden en konden communiceren, werden aangesteld om Japan weer te laten functioneren. Daardoor werden de traditionele politici (nu rechtse LDP) opnieuw in staat gesteld om met dezelfde 'Nihon-rin-(theorie van het Japans zijn) attitude' hun invloed op de maatschappij en het onderwijs uit te oefenen.

Kortom Japan kent nu weliswaar een democratische staatsvorm, maar hanteert in feite nog steeds de zelfde op de bushi-elite geïnspireerde normen en waarden. Het is niet zo, dat er daardoor vooroorlogse nationalistische gevoelens mee worden gestimuleerd, maar men grijpt kennelijk toch graag op terug op het eigen klassieke gedachtegoed.

Misschien bij gebrek aan kennis van normen en waarden uit andere culturen én natuurlijk óók omdat de budo-normen en waarden in veel opzichten zich ook goed laten gebruiken in de Japanse opvoeding en vorming.

Overigens zelfs zo goed dat men in het bedrijfsleven de moderne bedrijfspolicy van de Mitsubishi Motor Co. exporteert naar de werkvloer in Nederland. Daar geven 'blackbelts' als voorman leiding. Zelfs in de Japanse politiek komt men regelmatig geciteerde uitspraken van budo-masters, zoals Miyamoto Musashi tegen.

Na WO2, the ban on martial arts
Werden na WO2 de martial-arts net als de Shinto staatsreligie in eerste instantie als té nationalistisch verboden door Supreme

tevens de reden dat de bezettingsautoriteiten aarzelden, want met het ju-jutsu had men tot WO2 alle dienstplichtige militairen weerbaar gemaakt en getraind.

Jigoro Kano

Commander for Allied Powers (SCAP)... maar na aanbeveling mochten sommige allens wel weer beoefend worden. Zo werd karate beoordeeld als een vorm van 'callistenics' en ingeschat als een middel om zich fit te houden. Dit zou dan ook de eerste martiale discipline worden die in 1947 werd mocht. Het verklaart ook dat karate als eerste budo-discipline zo snel populair kon worden buiten Japan. Veel g.i.'s die wilden 'sporten' in diensttijd, zouden het karate later mee naar huis nemen en verbreiden. Judo zou pas later buiten Japan bekender worden. Het werd trouwens vaak nog Kodokan Ju-jutsu genoemd en dat was

Judo als kenmerkende budo-vorm verder uitgewerkt

Kendo bestond al als schoolvorm. Jigoro Kano had in de jaren dertig al eens een lans gebroken voor vernieuwing in het LO-onderwijs en had ondertussen zijn judo geschikt weten te maken voor de school, zodat het naast kendo in 1911 in het schoolcurriculum werd opgenomen. Na WO2 wist zijn zoon, ondanks de 'the ban on martial arts' de draad weer op te pakken en het was aan zijn onvermoeide ijver en de goede naam van zijn vader te danken dat ook de bezettingsautoriteiten uiteindelijk overtuigd raakten van de oorspronkelijke waar-

den en doelstellingen van het moderne judo, zodat het als schoolsport nationaal in het onderwijs werd ingevoerd.

Eenzijds steunde Kano sensei op de intrinsieke waarden van de Oosterse martial arts waarop zijn judo was gebaseerd en waarin hij 100% geloofde en anderzijds wilde hij als minister van onderwijs zijn judo laten meedoen in de vaart der volkeren en reisde hij de wereld rond om het bekend te maken. In 1928 bezocht hij de Olympische Spelen in Amsterdam en in 1936 kwam hij al lobbyend naar de Olympische Spelen in Berlijn om te onderzoeken of judo een Olympische sport zou kunnen worden. In 1930 experimenteerde hij met de eerste Japanse judokampioenschappen. Hij zou in '36 zijn handtekening plaatsen onder een verdrag waarin Westerse spelregels zouden bepalen hoe zijn judo zou moeten worden gespeeld en als consequentie daarvan ook zou moeten worden beoefend. Kano zou daardoor later met zijn judo in Japan zelf om die reden in een geweldige filosofisch-pedagogische en sportpolitieke spagaat komen. Het uiteindelijke gevolg daarvan anno 2009 is wel geworden, dat men niet alleen in Japan in feite twee vormen van judo belijdt en beoefent en men wereldwijd spreekt over: *cultural-judo* en *contest-judo*!

Dilemma

Deze tweedeling geeft overigens prima het dilemma weer van alle Oosterse martial arts. Men vindt dat qua populariteit de moderne vormen door publiciteit en commercie erg ver meegaan met de Westerse over-aandacht voor prestaties en uiterlijke sensaties. Men is bevreesd dat dit met terugwerkende kracht invloed zal hebben op de methode van aanbidding en de beleving van judobeoefening. Men keurt daarbij wedijver als vormingsmiddel duidelijk af (niet agonistisch, Agonen, Griekse goden die elkaar bestreden) en vindt dat het budo-onderwijs moet opleiden tot volwaardige in balans zijnde mensen en burgers. *'Judo is not a method of making the best use of energy for purposes of attack and defense alone..rather it is a method by which this principle can be assimilated and applied in all spheres of life'* (Kano).

Prof. Kano heeft de Olympische Spelen later in Japan in 1964 niet meer mogen

meemaken. De OS hebben het judo vooral in het Westen en Nederland wel een enorme boost gegeven en Japan kon zich voor het eerst als modern sportland profileren. Uit betrouwbare bron weet ik, dat Kano die een sterke ideologische binding voelde met de vorm van lichamelijke opvoeding die men in Engeland de 'gentlemen's sports-education' noemde zich met baron de Coubertin wel kon vinden in de ietwat aristocratische Olympische sportgedachte. Maar hij bleef bevreesd dat men buiten Japan de ziel van zijn op zelf-cultivering gerichte, pedagogisch-georiënteerde judo met zijn intrinsieke waarden niet zou waarden en dat hij door zijn judo op te nemen in het Olympische programma hij de ziel zou verkopen aan de commercie van de Westerse sport.

Boeiend in dit opzicht is dan ook Anton Geesink's gebaar later tijdens de Olympische Spelen in Tokyo in de Budokan in '64, waarmee hij Westerse enthousiastelingen die hem wilden feliciteren bij zijn overwinning op Kaminaga terechtwees en van de mat afstuurde. Met dit gebaar gaf hij de nieuwe Oosterse Olympische sport judo de juiste glans! Prof. Kano zou zeker geglimlacht hebben bij dit gebaar van Anton.

Een nadere toelichting op Kano's dilemma

In het Oosten worden leerlingen in de discipline van een martial arts-school nog steeds aangenomen op voorspraak van oudere (senior) leerlingen. Dit laatste heeft in feite nog steeds allemaal te maken met het geschetste nog altijd actieve budofilosofische kader van Japan. Het heeft naast deze filosofie sterke Taoïstische opvattingen over kwaliteit van leven en dit wordt ondersteund door het maatschappelijke begrip voor de ideale samenleving volgens Confucius.

Deze leerde dat iedere onderdaan zijn 'rechtvaardige plaats' in de maatschappij

moest innemen, kortom hij dicteerde het sociale korset waar iedere Japanner zich in moet leren schikken en waarmee een ieder zijn juiste plaats moet vinden. Wanneer je Japanse vrienden naar hun ideeën hieromtrent vraagt, kunnen of willen ze je het vaak niet verder uitleggen. Het is voor hen iets vanzelfsprekends. Dit verschijnsel noemt men ook wel het *'Nihon-rin'*. Het beleven een soort 'uniekeheids complex' door de Japanners zelf...zo iets van: *'buitenlanders snappen dit /ons toch niet'* Enfin, goede vrienden konden mij wel helpen met mijn vragen...en dan bleven er aan het eind nog genoeg misverstanden over! Zo vinden Oosterlingen, Japanners dat het leren beheersen van kunsten, zoals men het daar uitdrukt, vooral een middel is om te komen tot het *'Grote Leren'* (zoals Lao Tse en tijdgenoot Confucius het noemen). De 'kunst' is in hun ogen niet het doel op zichzelf, maar vooral het *middel* om iets te bereiken. Deze

FOTO: JOCCE / GETTY

Stop! Niet op de mat komen

vorming van deugden om tot iets te komen zoals inzicht en verlichting (Lao Tse) komt sterk overeen met wat satori genoemd wordt in het latere Zen Boeddhisme (Budo als Zen).

Wordt vervolgd

Correspondentie:

jankallenbach@hetnet.nl

Sportdagblik

Toen ik zelf op de middelbare school zat, vond ik het de mooiste dag van het jaar. Sportdag. Wat mij betreft mocht er elke week wel een sportdag zijn. Hoewel ik moet zeggen dat het me waarschijnlijk wel een chronisch slaapgebrek had opgeleverd. Ik kon namelijk een dag of

FOTO: INTERNET

twee, drie, voor de sportdag altijd maar moeilijk in slaap komen. Voor proefwerken had ik daar trouwens nooit last van, dan sliep ik als een roos. Maar sportdag, dat was voor mij nou echt iets om zenuwachtig voor te worden. Ik schreef me om te beginnen altijd in voor alle mogelijke onderdelen. Soms baalde ik dan als er twee onderdelen tegelijk waren gepland, waardoor je een keuze moest maken. Vervolgens was het ook mijn bedoeling om alle onderdelen, individueel of per team, te winnen. Het was dus ook zaak om de juiste teamgenoten te zoeken. Daarbij viel het nog niet altijd mee om de juiste balans te vinden tussen leuke teamgenoten en goede teamgenoten. Het liefst had ik iemand die beide in zich verenigde, maar als dat niet kon, dan stiekem toch maar liever iemand die goed was in de betreffende sport. Of ze aardig waren was eigenlijk van secundair belang. Meedoen belangrijker dan winnen? Ga toch weg. Als ik wist welke onderdelen op het programma stonden, ging ik soms nog even extra oefenen in de weken voor de sportdag. Na schooltijd achtereenvolgens wat vrije worpen nemen, hockeyen op het veldje, en tot slot mijn start oefenen voor de 60 meter sprint. Natuurlijk liep het ondanks mijn fanatieke voorbereidingen over het algemeen slecht af. Ik herinner me nog goed dat ik me bij een sportdag een keer had ingeschreven voor de vijf kilometer

hardlopen. Op dat moment was dat eigenlijk mijn sport. Ik liep bij een atletiekvereniging en deed regelmatig mee aan crossen en stratenloopjes. Ook Hellen, een meisje uit mijn klas, had zich ingeschreven. Hellen zat bij mij op atletiek. Ze kon best aardig lopen, maar verliezen deed ik nooit van haar. Helaas wilde het geval dat de vijf kilometer ergens halverwege de dag werd gehouden. Dat betekende dat ik er al verschillende wedstrijden hockey, softbal en voetbal op had zitten. Ondanks mijn nog fanatieke start en de wetenschap dat verschillende klasgenoten weddenschappen op mij hadden afgesloten, had ik na drie kilometer al kramp van mijn kuiten tot in mijn oren. Hellen, die natuurlijk alleen mee deed aan de vijf kilometer, liep mij grijnzend voorbij. Tussen Hellen en mij is het daarna nooit meer goed gekomen.

Een paar maanden geleden had ik een schoolvriendin van me aan de telefoon waarmee ik altijd contact heb gehouden. Ze was Hellen tegengekomen op één of ander feest. Op een bepaald moment was het gesprek op mij gekomen. Hellen had gezegd: "O ja, Mery, dat was toch dat meisje die altijd zo bloedserieus was met sportdag? Dan had ze de hele dag zo'n genadeloos fanatieke blik in haar ogen." Schaterlachend moest mijn vriendin door de telefoon toegeven dat ze meteen wist wat Hellen daarmee bedoelde, met die blik. Sindsdien is mijn 'sportdagblik' een terugkerend thema geworden. Zo schijn ik hem tegenwoordig bijvoorbeeld te vertonen tijdens een spelletje Kolonisten van Catan, Triviant of Risk. Blijkbaar ben ik die momenten nog steeds ouderwets fanatiek. Maar er van wakker liggen? Nee, dat doe ik niet meer.

Mery Graal

(KV)LO nieuwsberichten

- **Foto's voorjaarsvergadering 2009 bij afdeling De Noorder in de Euroborg** in Groningen en gemaakt door Ypie de Boer en Hjalmar Zoetewei.
- **Foto's van de studiedag Voortgezet Onderwijs in Tilburg 2009** gemaakt door Hans Dijkhoff zijn alle 300 op onze website te bekijken.
- **Schadevergoeding na gymles (Telegraaf)** Een stoeipartij tijdens de gymles liep vijf jaar terug voor de Zwolse Zoë (19) dramatisch af. De havoscholier raakte blijvend gehandicapt nadat haar nek was omgedraaid door een klasgenoot. De school wees elke verantwoordelijkheid van de hand, maar onlangs oordeelde de rechter geheel anders. 'We hopen vooral dat dit voortaan voorkomen wordt', zegt Zoë's moeder Jacqueline Jager nu.
- **De sportiefste basisschool van 2009** De 147 foto's van Mickey Luinge zijn nu te bekijken.
- **Ledenvoordeel: korting op Weekendjeweg.nl** KVLO-leden kunnen gebruikmaken van de CMHF-ingang van de website Weekendjeweg.nl met allerlei kortingen en aanbiedingen!

KVLO kalender

- 8+9 juni: Papendaldagen (afd. Gelre)
  - 11 juni: Actieve studiedag in de achterhoek van Beweeg Wijs
  - 13 juni: 10de KVLO Golf trophy (inschrijving geopend)
  - 13 juni: De sportvereniging midden in de samenleving?! (Congres voor Sportbestuurders)
  - 15 juni: Congres Nederland op jacht naar goud > in debat over het topsportklimaat
  - 4+15 juni: 2 daagse basis cursus Levensreddend handelen (12) (Inschrijving geopend)
  - 25 juni: 60 jaar afdeling Leiden!
  - 27 juni: Softbaltoernooi voor afdelingsbestuurders e.a. (Dordrecht). Dit was oorspronkelijk 13 juni
  - 6-12 aug.: International Summer Course for PE teachers in Valga (Estonia)
  - 28 augustus: Landmacht NK Triathlon (kvloschoolsport) (vooraankondiging)
- De laatste nieuwsberichten en meest recent bijgewerkte kalender zijn te vinden op www.kvlo.nl

Leden kunnen ook lid worden van de **digitale nieuwsbrief** (en nog regelmatig een update krijgen) via de nieuwsbrieflink onderaan de homepage! Het getal ( ) staat voor het aantal te behalen punten voor het KVLO beroepsregister (zie tabblad 'beroepsregistratie' op de homepage). Inloginformatie (voor leden) is te vinden op de omslagfolie van dit blad!

Correspondentie:

webredactie@kvlo.nl

Voor het overzicht van scholingen en andere evenementen zie de kalender op de pagina van de webredactie.

Netwerken en intervisiegroepen gaan van start in het nieuwe schooljaar

Wat is de aanleiding?

Het laatste jaar heeft de KVLO een paar keer de vraag van individuele leden gekregen of zij zich kunnen opgeven voor een netwerk of intervisiegroep bij hun in de buurt. Ondertussen bestaan er al groepen voor leraren die aan de slag zijn met BSM en LO2 en voor het speciaal onderwijs gaan in het nieuwe schooljaar netwerken van start. Bij voldoende belangstelling gaat de KVLO ook netwerken en/of intervisiegroepen starten voor leraren die werken in het reguliere basis- en voortgezet onderwijs. Ervaringen uitwisselen met collega's die op een andere school werken is leuk en leerzaam. Het kan op een laagdrempelige manier leiden tot onderwijsontwikkeling en communicatie over zaken die op school spelen komen als vanzelf aan bod. Deelnemen aan een netwerk levert punten op voor de KVLO-Registratie.

Netwerkbijeenkomsten LO2 vmbo

Voor leraren die op hun school het nieuwe examenvak LO2 vmbo hebben zijn er netwerken. Deze worden georganiseerd en begeleid door SLO en KVLO. Ervaringen en informatie worden uitgewisseld, bijvoorbeeld over de ontwikkeling van jaarprogramma's, de programma's van toetsing en afsluiting, de uitwerking van vakonderdelen, opdrachten voor stages en beoordeling en toetsing.

Voor meer informatie over LO2 en netwerkbijeenkomsten kunt u contact opnemen met c.mooij@slo.nl. Een gratis leerlingenfolder is op te vragen bij onderwijsvo@kvlo.nl.

Netwerkbijeenkomsten speciaal onderwijs

Na de zomervakantie starten er netwerken voor leraren die werkzaam zijn in het speciaal onderwijs. De netwerken worden georganiseerd door de KVLO onder leiding van Miriam Appelman. De diversiteit van leerlingen in het speciaal onderwijs is bijzonder groot. Daarom starten wij netwerken voor de diverse clusters. Met elkaar wordt de

invulling en de functie van het netwerk bepaald.

Tot 17 juni kunnen vakleerkrachten uit het speciaal onderwijs zich opgeven voor een netwerk. De exacte datum voor de eerste bijeenkomst wordt met deelnemers via de mail afgestemd.

Als je interesse hebt in deelname aan een netwerk voor speciaal onderwijs, vul dan het antwoordformulier in (zie kalender en pagina scholing van de site) en mail dit naar corry.dijkstra@kvlo.nl

De puntenwaardering voor de KVLO-Registratie staat bij de studiedagen op deze scholingspagina's en in de agenda tussen haakjes vermeld.

Netwerkbijeenkomsten regulier basis- en voortgezet onderwijs

Ook voor leraren die niet tot een specifieke doelgroep horen gaat de KVLO netwerken en/of intervisiegroepen initiëren.

Leraren die bij elkaar in de buurt wonen vormen een groep.

Tijdens de startbijeenkomst worden wensen geïnventariseerd en wordt een manier van werken gekozen.

Leren van elkaar en succeservaringen delen zal een belangrijk doel zijn. Tot 1 september kunnen leraren zich inschrijven door het antwoordformulier (zie kalender en pagina scholing van de site) te mailen naar corry.dijkstra@kvlo.nl. Voor vragen en sug-

gesties kunt u een mail sturen naar hilde.bax@kvlo.nl.

De eerste drie studiedagen voor het nieuwe schooljaar

Studiedag LO2 VMBO, een primeur (6)

Op woensdag 7 oktober is in Ede de eerste studiedag LO2 vmbo.

Het programma is nog niet definitief. Zeker is dat ervaringen van de pilotscholen en mooie programma's worden uitgewisseld. En er zijn theorie en praktijk workshops. Het definitieve programma komt binnenkort op de website. De voorbereiding is in handen van Chris Mooij (SLO) en Alien Zonnenberg (KVLO) in samenwerking met de pilotscholen LO2 vmbo.

Studiedag Basisonderwijs (6)

Op woensdag 4 november is de studiedag basisonderwijs bij de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Op zoek naar *ieders talent* is het dagthema.

De richtinggevende vragen zijn: wat is talent, hoe ontwikkelt zich dit en welke invloed hebben we hierop als vakleerkracht bewegingsonderwijs? Zowel de ontwikkeling van de leerling als die van de leerkracht staan centraal.

Meer informatie over de inhoud van de workshops volgt voor de zomer op de website.

Studiedag Praktijkonderwijs (6)

Op woensdag 25 november is de 7^e landelijke studiedag praktijkonderwijs.

Het ontmoeten van elkaar en het uitwisselen van ervaringen staan centraal. Het programma met de workshops wordt snel na de zomervakantie gepubliceerd op de site en op deze scholingspagina.

De organisatie is in handen van Berend Brouwer (SLO) en Alien Zonnenberg (KVLO) in samenwerking met de regionale netwerken praktijkonderwijs.

Andere scholingen

Zie de kalender, www.kvlostudiedagen.nl en de websites van de afdelingen.

Uitgebreide informatie over alle scholingen/evenementen?

Zie de kalender op www.kvlo.nl. Inschrijving of een verwijzing daarvoor via www.kvlostudiedagen.nl en ook via de kalender op www.kvlo.nl

BEWEGINGSONDERWIJS MOET TERUG IN HET MBO

Daar pleiten de Onderwijsraad, de Raad voor het openbaar bestuur (Rob) en de Raad voor de Volksgezondheid en Zorg (RVZ) voor in hun gezamenlijke rapport 'Buiten de gebaande paden'. De drie raden adviseren om intersectoraal gezondheidsbeleid in het toekomstige regeerakkoord op te nemen. Veel van de factoren die ziekten veroorzaken zijn namelijk niet vanuit de gezondheidszorg te beïnvloeden, maar door onderwijs, arbeid of lokaal bestuur. Gezonde scholieren betekenen immers minder schooluitval, wat uiteindelijk leidt tot een hoger opleidingsniveau en daar is de arbeidsmarkt weer bij gebaat. Veel goede projecten op basisscholen en in het voortgezet onderwijs laten zien wat mogelijk is. Men pleit voor verplicht bewegingsonderwijs in alle onderwijssectoren. Bewegingsonderwijs moet daarom terug in het MBO.

DE STAAT VAN HET ONDERWIJS

Het onderwijsverslag 2009 van de Inspectie voor het onderwijs geeft aan dat - net als voorgaande jaren - de meeste scholen in 2007/2008 onderwijs bieden van voldoende kwaliteit. Dat wil zeggen dat leerlingen voldoende presteren en dat er geen ernstige tekortkomingen in het onderwijsleerproces zijn. De Inspectie vraagt veel meer aandacht voor het onderwijs aan leerlingen die extra zorg nodig hebben. Dit onderwijs heeft nog te vaak onvoldoende kwaliteit en is te weinig effectief. De kwaliteit van examinering is ondermaats. Scholen en besturen waar-

borgen deze onvoldoende, waardoor de betrouwbaarheid van diploma's onder druk komt te staan.

De Inspectie vindt dat moet worden vastgelegd wat leerlingen en studenten moeten kennen en kunnen aan het einde van hun leerloopbaan. Ook de maatschappelijke doelen van het onderwijs moeten zijn beschreven. De huidige kerndoelen zijn te globaal. Voor scholen moet duidelijk zijn welke niveaus hun leerlingen zouden moeten bereiken. Over bewegingsonderwijs wordt in het onderwijsverslag niet gesproken maar met het basisdocument PO en onderbouw VO heeft de gezamenlijke vakwereld van de LO deze weg al ingeslagen.

BIJSCHOLINGSBEURS LERAREN

Dit jaar zullen 3600 docenten een lerarenbeurs ontvangen om zich bij te scholen voor een hogere opleiding. Er waren 4200 aanvragen. Het bedrag dat hiervoor beschikbaar is bedraagt 18 miljoen euro. De bijscholingsbeurs is een onderdeel van het lerarenplan van minister Plasterk om de beroepsgroep te versterken.

DERDE LANDELIJKE VOETBALDAG VOOR SPECIAAL ONDERWIJS

Ruim 360 leerlingen tussen 10 en 14 jaar van 28 scholen voor het speciaal onderwijs beleefden op donderdag 14 mei een zeer zonnige en vrolijke voetbaldag op het KNVB sportcentrum in Zeist. Op de velden werd door jongens en meisjes met veel inzet en plezier in gemengde teams gespeeld. Het toernooi werd wederom georganiseerd door de KVLO (afdeling schoolsport) en de KNVB (G-voetbal) en mede mogelijk gemaakt door de Johan Cruyff Foundation. Foppe de Haan deed de prijsuitreiking. Alle scholen waren natuurlijk winnaars.

INSTEMMING LEDEN NOC*NSF MET OLYMPISCH PLAN 2028

Op 12 mei hebben de leden ingestemd met de hoofdlijnen van het Olympisch Plan 2028. De rapporten zijn te downloaden van www.nocnsf.nl. Deze zomer zal het kabinet zich er over buigen en moet een

brede alliantie worden gevormd. De KVLO zal hier in het najaar een kaderbijeenkomst aan wijden.

KVLO VOORJAARSVERGADERING EUROBORG

Op vrijdag 15 mei vond de 147ste jaarvergadering van de KVLO plaats, voortreffelijk georganiseerd door de afdeling de Noorder. In de huishoudelijke vergadering werd Henry Kap, op 8 mei omgekomen tijdens het Kitesurfen, bestuurslid van de afdeling Noord West Veluwe herdacht (zie ook pag. 13). Er is afscheid genomen van het team van regiocoördinatoren en van hoofdbestuurslid Pieter Matthijsse.

Het voorstel betreffende de continuering van een vorm van regionale afdelingsondersteuning riep veel discussie en vraagtekens op, kreeg onvoldoende bijval en is door het hoofdbestuur ingetrokken. In het openbare deel gaf Jelle Zwart, dienst OCSW gemeente Groningen, een kijkje in het gemeentelijke sportbeleid.

Micha de Winter, die als hoogleraar de Langeveld leerstoel bekleedt, inspireerde de aanwezigen met zijn verhaal over het participeren met als doel actief en democratisch burgerschap. De lessen LO bieden hiervoor een rijke context, zo stelde hij.

ERELID HERMAN ROTTING

Herman Rotting, tot voor kort voorzitter van de afdeling Twente, ontving tijdens de voorjaarsvergadering uit handen van Gert van Driel het erelidmaatschap van de KVLO. Herman heeft zich geprofileerd als een actief en betrokken afdelingsbestuurder bij het beleid van de KVLO. Hij heeft zich lokaal en landelijk verdienstelijk gemaakt voor de promotie van schoolsport, voor sportieve en voor LOOT-scholen. Tijdens de actie Gym Moet heeft hij met veel geestdrift zijn politieke connecties ingezet in het belang van de urenborging in het VO. Hij is medeauteur van het boekje 'Bewegen en sport' voor de onderbouw VO en was als SLO veldadviseur betrokken bij het tot stand komen van het Basisdocument onderbouw VO.

Hogeschool van Amsterdam

Het domein Beweging, Sport en Voeding (DBSV) is een van de zeven domeinen van de Hogeschool van Amsterdam (HvA) en bestaat uit drie opleidingen: de Academie voor Lichamelijke Opvoeding, Sport, Management en Ondernemen en de opleiding Voeding en Diëtetiek. Het domein heeft circa 1950 studenten en rond de 110 medewerkers.

Voor de opleiding ALO zijn wij met ingang van 1 augustus op zoek naar:

docent Turnen (0,3 fte)

docent Spel (0,5 fte)

docent Bewegen en Muziek (0,15 fte)

docent Zwemmen (0,15 fte)

Kernactiviteiten

- Voorbereiden en uitvoeren van onderwijs op de verschillende vakgebieden;
- Toetsen van leerresultaten en leerontwikkeling;
- Begeleiden en coachen van studenten bij de uitvoering en voortgang van hun studie;
- Ontwikkelen en onderhouden van contacten met het werkveld en eigen vakgebied;
- Actief participeren in docententeam.

Kennis en vaardigheden

- Een relevante opleiding (alo), minimaal op HBO-niveau;
- Een kei in zijn of haar vakgebied;
- Is creatief en inspirerend;
- Is flexibel inzetbaar.

Arbeidsvoorwaarden

Het betreft in eerste instantie een tijdelijke aanstelling voor de periode van een jaar. Continuering van het dienstverband behoort tot de mogelijkheden. De werkzaamheden maken deel uit van de organieke functie van Docent 3.

De bij deze functie behorende loonschaal is schaal 10 (cao hbo). Het salaris bedraagt maximaal € 3.602,- bruto per maand bij een volledige aanstelling.

Informatie

Nadere informatie: Hans Mackaaij, telefoonnummer 020-595 3535 of bekijk onze website: www.dbsv.hva.nl.

Solliciteren

Ga naar www.hva.nl/vacatures en klik op de vacature om online te solliciteren.

Sluitingsdatum: 18 juni 2009

Acquisitie naar aanleiding van deze advertentie wordt niet op prijs gesteld.

Informatie: www.hva.nl/vacatures

Schelde Sports
 Superior by Design

*Multi-functioneel en ruimte besparend
 Schelde Sports biedt u een 2-delige turneris voor
 zowel gelijk als ongelijk gebruik, die in een oogwenk
 in een verplaatsbaar verhoogd vlak veranderd kan worden.
 Dit kan met behulp van aluminium ladders en een
 landingsmat. Eenvoudig en snel in hoogte verstelbaar*

Vraag vrijblijvend onze nieuwe catalogus aan.
Bel 0113-315100 of mail info@scheldesports.nl
www.scheldesports.nl

Dynamic Holland Wintersportreizen is al 25 jaar een bekende speler in de Oostenrijkse Alpen.

Schoolgroepen kunnen hiervan profiteren omdat wij gebruikmaken van onze eigen accommodaties, namelijk Gasthof Batzinger in de Kitzbüheler Alpen en Gasthof Edelweisshaus in Königsleiten, Zillertal. Dit scheelt aanzienlijk in de reissom van de scholieren.

DYNAMIC HOLLAND

Voor een eerste indruk, kijk op www.edelweisshaus.at en www.dynamicholland.nl

Het lijkt ons leuk om samen de wintersport voor de scholieren te mogen organiseren.

Interesse? Neem contact op met Jasper Dijkstra via 023 553 19 55 of 06 20 596 206
jasper@dynamicholland.nl